

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
Покренут 1953.

MATICA SERBICA
DEPARTMENT OF LITERATURE AND LANGUAGE

MATICA SRPSKA JOURNAL OF LITERATURE AND LANGUAGE
Established in 1953

Главни уредници

Академик МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ (1953–1978)

Др ДРАГИША ЖИВКОВИЋ (1979–1994)

Др ТОМИСЛАВ БЕКИЋ (1995–1999)

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ (2000–)

ISSN 0543-1220 | UDC 82(05)

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

Др ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ, секретар, Др ЈОВАН ДЕЛИЋ,
др БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ, др ПЕР ЈАКОБСЕН, др ОЛГА КИРИЛОВА,
др МАРИЈА КЛЕУТ, др ПЕРСИДА ЛАЗАРЕВИЋ ДИ ЂАКОМО,
др ГОРАН МАКСИМОВИЋ, др ГОРАНА РАИЧЕВИЋ, др ИВО ТАРТАЉА,
др СВЕТЛАНА ТОМИН, др РОБЕРТ ХОДЕЛ, др ВИДА ЏОНСОН ТАРАНОВСКИ

Главни и одговорни уредник

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ

КЊИГА ШЕЗДЕСЕТ ДРУГА (2014), СВЕСКА 2

МАТИЦА СРПСКА

Др Виктор Д. Савић

ОДЛОМАК СРПСКОГ ПАРИМЕЈНИКА ИЗ МОСКВЕ (текстолошка анализа и издање текста)*

У раду се говори о одломку српског паримејника из Државног историјског музеја у Москви (ГИМ, збирка П. И. Штукина, број 31), који је, по мишљењу аутора, настао у другој деценији XIV века. Споменик је значајан за историју српске писмености пошто је до данас сачувано само осам српских паримејника, целих и у фрагментима, и готово сви су из XIII–XIV века. Извршена је детаљна текстолошка анализа овога споменика у сравњењу с другим српским и главним словенским паримејницима. Затим се даје издање целовитог текста, праћено свим фотографијама, као и напоредни преглед уводног одељка из непосредно анализираних споменика.

Кључне речи: Свето писмо, Паримејник, текстологија, српска редакција старословенског језика.

1. О ПАРИМЕЈНИЦИМА. Словенски паримејник (грч. *профητολόγιον*), као зборник оделитих прича из Светог писма, претежно Старог завета (грч. *παροιμία* 'прича, анегдота, пословица') које се читају на вечерњем богослужењу, а понекад и у навечерје (тј. уочи) великих црквених празника, као и током Великог поста,¹ настао је у време ране преводилачке делатности Солунске браће, у оквиру њиховог програмског припремања богослужбених књига за подизање словенске цркве у Великој Моравској (АЛЕКСЕЕВ 1999: 152; СЛАВЕВА

* Рад је настао у оквиру пројекта *Обрада старог српског писаног наслеђа и израда Речника црквенословенског језика српске редакције*, који се спроводи уз материјалну подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Р. Србије (бр. 178030).

¹ Детаљније в. ЕП III: s. v. паримеји, 1431 (САВА, епископ шумадијски). Груписањем паримија могу се реконструисати значајне текстуалне целине библијских књига (цела Књига пророка Јоне и приближно трећина обима Књиге пророка Исаије, Постања и Прича Солмонових, док се друге налазе у знатно мањој мери, в. АЛЕКСЕЕВ 1999: 23). У паримејницима се још налазе и богослужбене рубрике којима се регулише редослед читања паримија на црквеним службама, као и мање песничке форме које их прате – прокимени, тропари и стихови псалама.

2009: 95–96; Јовановић-Стипчевић 2005: 12; Стипчевић 1970: 348). Овај древни превод, нажалост, није сачуван, али је анализа лексике и других преводачких посебности показала да је он морао бити једновремен с првим преводом Јеванђеља, Апостола и Псалтира.² До нас су допрли измењени преписи који су млађи за три и више столећа од овога времена. Најстарији је руски паримејник из збирке Руског државног архива старих аката (тзв. Сковородски паримејник), који је преписан крајем XII – почетком XIII века на простору Новгорода (РГАДА, ф. 381, бр. 50).³ У историји проучавања ове словенске књиге најзначајнији је Григоровичев паримејник из Руске државне библиотеке, преписан у приближно истом времену (РГБ, Григ. 2 (М. 1685)).⁴ Овај рукопис, и поред несумњивих иновација, продужава традицију ћирилометодијевског архетипа, чији је један од преписа донет из Моравске на југ, у државу бугарског владара Бориса I Михаила. Григоровичев паримејник је настао у крилу бугарскословенске писмености, у грани која је претрпела несистемску ревизију према другом грчком предлошку, на прелазу X–XI века (РИБАРОВА – ХАУПТОВА 1998: III; Стипчевић 1970: 348). Пронашао га је Виктор Иванович Григорович у манастиру Хиландару (нпр. Григорович 1852: 64), па је отуда дуго називан и „Хиландарским паримејником“.

Досадашња проучавања показала су постојање три редакције словенских паримејника. У науци су дуго у обзир узимане само језичке и текстолошке појединости (нпр. Стипчевић 1970: 349–367), а затим су, на основу упоредног истраживања словенских и грчких паримејника оне поткрепљене запажањима о композиционом устројству рукописних књига (према заступљености појединих празника у Цветном циклусу, тј. „према диференцијалној ознаци структуре“). Прву групу чине рукописи са Цветним циклусом (покретним празницима), без Преполовљења Педесетнице (грч. Μεσολεуτηκόστη),

² С овим се, ипак, слаже већина проучавалаца, почев од И. Е. Јевсејева (Евсѣевъ 1897: 901–902). По Јевсејевљевом запажању, словенски превод богослужбених старозаветних читања могао је бити завршен до 879. године (1897: 902). Занимљиво је питање грчких профитологија који леже у основи словенских паримејника. Детаљна анализа око 160 сачуваних профитологија осветлила је постојање два типа – веома раширеног цариградског и мање заступљеног јужноиталијанског (Пичхадзе 1986: 21). А. А. Пичхадзе је, још, учила блискост првобитног словенског паримејног текста с преписима профитологија какви данас постоје у јужноиталијанским манастирима, а изгубљени су у Цариграду (АЛЕКСЕЕВ 1999: 152–153).

³ Детаљније в. СКСПРК XIV в.: Приложение II, бр. д48, стр. 641–643; КНЯЗЕВСКАЯ – КОРОБЕНКО 2003: 39–41. Изгледа да је овај паримејник, ипак, нешто старији од Григоровичевог паримејника (РИБАРОВА – ХАУПТОВА 1998: VIII; КНЯЗЕВСКАЯ – КОРОБЕНКО 2003: 41).

⁴ Озбиљна проучавања словенских паримејника почела су крајем XIX века и значајни резултати су заокружени већ до почетка Првог светског рата у радовима Р. Бранта, И. Јевсејева и А. Михајлова (Јовановић-Стипчевић 2005: 10–13; АЛЕКСЕЕВ 1999: 152). Посебно место припада недовршеном Брантовом издању Григоровичевог паримејника с варијантама из 15 рукописа, датим у критичком апарату (1894–1901). За његов опис в. СКСПРК XI–XIII вв.: бр. 161, стр. 175–177. О новијим истраживањима словенског паримејника в. ČERMÁK 2008.

у који су распоређени непокретни празници (Григоровичев паримејник и Дечански, број 141). Другу групу представљају рукописи са Цветним циклусом без Преполовљења и непокретних празника (Хиландарски, број 313, и Захаријин паримејник). У трећој групи су рукописи с непроширеним Цветним циклусом, коме је додат празник Преполовљења (Лопковљев (одн. Хлудовљев) паримејник, Црколески, број 4, и Београдски паримејник). Српски паримејник из Санкт Петербурга текстолошки је сродан Григоровичевом паримејнику, али се, судећи према степену његове тренутне очуваности, налази у другој структурној групи (Јовановић-Стипчевић 2005: 21–23; 1995: 150–154; 1988: 58–66).

Током XIV века, паримејници излазе из богослужбене употребе јер се паримије премештају у триоде и минеје, те је, стога, њихов број ограничен (Богдановић 1980: 166; Алексејев 1999: 24).⁵ До XV у значајној мери одумире њихово преписивање, што се недвосмислено види у каталожским прегледима сачуваних рукописних збирки, где се, ту и тамо, и касније може пронаћи по који, усамљен паримејник.⁶

Удео српских паримејника у проучавању историје словенских паримејника није мали, упркос њиховом невеликом броју (Јовановић 1976: 10–18). Сачувано је осам паримејника српске редакције: Београдски паримејник (Народна библиотека Србије, Рс 652 и фрагментарни лист Рс 2, прва четвртина XIII века; за опис в. Штављанин-Ђорђевић и др. 1986: бр. 2, стр. 2–3, бр. 168, стр. 361–365), Српски паримејник (Руска национална библиотека, Q. п. I 51 и четири фрагментарна листа у Централној научној библиотеци Академије наука Украјине, ДА/П. 387 и 388, друга четвртина XIII века; в. СКСРРК XI–XIII вв.: бр. 215–216, стр. 235–236), Хиландарски паримејник (Хиландар, број 313, друга четвртина XIII века; в. Богдановић 1978: 132), одломак Петроградског паримејника (Архив Санктпетербуршког историјског института РАН, Западноевропска секција, број 687/5, последња четвртина XIII века; в. СКСРРК XI–XIII вв.: бр. 374, стр. 311; в. Мошин 1974: 200), Дечански паримејник (Високи Дечани, број 141, прелаз XIII–XIV века; в. Богдановић и др. 2011: 564–568), Црколески паримејник (Високи Дечани – Црколеска збирка, број 4, 1310–1320. година; в. Богдановић и др. 2011: 634–638), Московски паримејник (Државни историјски музеј (Москва), збирка П. И. Штукина,⁷ број 31; в. СКСРРК XI–XIII вв.: бр. 287, стр. 269), Пећки паримејник (Пећка патријаршија, број 100, друга четвртина XV века; в. Мошин

⁵ Исто важи и за грчке профитологије (ODB III: s. v. Prophetologion, p. 1737 (R. F. TAFT)). То је време коначног увођења Јерусалимског типика у црквену праксу Срба и других Јужних Словена, што је подразумевало детаљну ревизију свих богослужбених књига.

⁶ До сада је познато укупно око 70 словенских паримејника, руске, бугарске и српске провенијенције (Пичхадзе 1986: 22).

⁷ У питању је Пјотр Иванович Штукин (1853–1912), пасионирани колекционар старина, рођен у староверској трговачкој породици у Москви, велики дародавац Руског историјског музеја.

1968–1971: бр. 31, стр. 42). Два паримејника су пропала у пожару који је уништио Народну библиотеку у Београду током немачког бомбардовања Краљевине Југославије, априла месеца 1941. године: паримејник број 86 (XIV век; в. Стојановић 1903: бр. 23 (86), стр. 7), и паримејник број 162 (XV–XVI век; в. Стојановић 1903: бр. 24 (162), стр. 7). После смрти Александра Дерока у његовој заоставштини није пронађен фрагмент паримејника из друге половине XIII века (в. Богдановић 1982: бр. 1079, стр. 80), за који Биљана Јовановић-Стипчевић претпоставља да би могао бити изгубљени део Дечанског паримејника (2005: 27).⁸

После Првог светског рата замрло је интересовање науке за паримејнике. На подстицај Владимира Алексејевича Мошина (1894–1987) српским паримејницима се, од 1964. године, више деценија предано бавила Биљана Јовановић-Стипчевић, дугогодишњи сарадник Археографског одељења Народне библиотеке Србије (2005: 18). На њен несребични подстицај питањем српских паримејника, и посебно, обрадом Московског паримејника, и сами смо се почели бавити, на чему јој овом приликом одајемо посебну захвалност.

2. СРПСКИ ПАРИМЕЈНИК ИЗ МОСКВЕ. Московски паримејник је данас фрагментарно очуван. Његова четири листа, величине 265 x 170 мм, чувају се у Државном историјском музеју у Москви (ГИМ, збирка П. И. Штукина, број 31). Прва два листа су у горњем десном углу подерана, што онемогућава читљивост, најдуже до десет слова у 11 редова првог листа, односно 8 редова другог листа. Текст је изложен једностубачно, с 33 реда по страни. Рукопис је писала једна мање пажљива, енергична, али вешта рука, с благим укошењем потеза у десну страну, црним мастилом, уз местимичну употребу киновара за обележавање нових потцелина. Паримејна читања почињу једноставним киноварним иницијалима који обично стају у три реда. Рукопис је неко време био у грчкој језичкој средини о чему сведоче грчке забелешке на маргинама два листа (1б–2а).

У каталошком опису овај српскословенски рукопис је шире датован XIII веком (СКСРРК XI–XIII вв.: бр. 287, стр. 269), али би ово датовање требало учинити одређенијим. Судећи по његовим палеографским својствима, очито је да он одговара стилу Милутиновог времена (1282–1321). Иницијали су, на пример, праћени троугластим украсом уз дно стабла, ж је петопотезно с видном редукцијом у горњем делу, водоравна спојница у слову и је нешто изнад половине стубова, стабло ђ је изнад горње линије реда, рачвасто ч је асиметрично, средње стабло ѿ не прелази средину итд. (уп. Богдановић 1997: 143–144). У рукопису је примењен млађи рашки правопис, а местимична употреба запете (1б.8, 2а.2б, 3а.22), и поред доста једноставног система надредних знакова (углавном тачкасто писани спиритуси и њихове удвоје-

⁸ Готово сви ови паримејници пописани су уз издање Београдског паримејника (Јовановић-Стипчевић 2005: 41–42).

не варијанте),⁹ помера време његовог настанка ка крају овог културног периода, отприлике у другу деценију XIV века.¹⁰

Овај одломак паримејника садржи читања за среду, четвртак и петак Страсне седмице, између којих се налазе и одговарајуће поетске микроцелине:

1) Велика среда

[На вечерњи]:

[После првог прокимена, који није сачуван] *Књиџа Излазак* 2.14–22 ([прво читање], недостаје почетак 2.11–14 (1а.1–25)); други прокимен (наводно 136. псалам, а заправо Пс. 137.8), четврти глас; стих (Пс. 137.1); *Књиџа о Јову* 2.1–10 (друго читање, 1а.30–2а.3).

2) Велики четвртак

[На првоме часу]:

Јутарња песма (тропар „Удареније пријем ва ланиту за род чловечаски“, у преводу: „Шамаран за људски род“), трећи глас; први прокимен (наводно 137. псалам, а заправо Пс. 82.19), први глас; стих (Пс. 82.2); *Књиџа ѱророка Јеремије* 11.18–23 и 12.1–5, 9–11, 14–15 (прво читање, 2а.12–2б.25); [без завршног прокимена (Пс. 75.12) и пратећег стиха (Пс. 75.2), који постоје у Григоровичевом паримејнику].

На вечерњи]:

[Први] прокимен (наводно 138. псалам, а заправо Пс. 139.2), први глас; стих (Пс. 139.4); *Књиџа Излазак* 19.10–19 (прво читање, 2б.29–3а.23); други прокимен (Пс. 139.2), четврти глас; стих (Пс. 139.3, за разлику од Григоровичевог паримејника у коме је Пс 139.4); *Књиџа о Јову* 38.1–23 и 42.1–5 (друго читање, 3а.27–4а.4); трећи прокимен (Пс. 58.2), трећи глас; стих (Пс 58.3); *Књиџа ѱророка Исаије* 50.4–11 (треће читање, 4а.8–29); [четврти] прокимен (Пс 2.2), тешки глас (тј. „дубоки“, односно седми у Григоровичевом паримејнику)¹¹; стих (Пс 2.1).

3) Велики петак

[На првоме часу]:

Јутарња песма (тропар „Данас црковнаја опона ва о[бли]ченије раздра се законопреступником“), шести глас; друга песма (тропар „Распеншу ти се Христе Боже погибе обида“), први глас; [први] прокимен (Пс 69.2), четврти глас; стих (Пс. 34.4); *Књиџа ѱророка Захарије* 11.4, 10–13 (прво читање, 4б.9–20); [други] прокимен (Пс. 11.8), пети глас; стих (Пс. 11.2).

На вечерњи]:

⁹ Ту је и понека немарно писана оксија која би својим положајем више одговарала кремастију (грч. *креџастї*) који се у нашој средини јавља од Милутиновог времена, али снимци којима располажемо не дозвољавају дубље бављење овим питањем.

¹⁰ Рукопис је, дакле, настао у приближно истим временским оквирима када и Дечански и Црколески паримејник.

¹¹ Овај глас се и иначе, осим бројем, именује и описно – *ἥχος βαρὺς*, *tonus gravis* (Мирковић 1965: 265; у SJS, међутим, он се идентификује као *tonus sextus*, 44 (1992): s. v. тажъкъ, 561).

[Први] прокимен (Пс. 67.36); стих (Пс. 25.12) [прокимен дана и без стиха у Григоровичевом паримејнику]; *Књига Излазак* 33.11–13; недостаје крај 33.13–23 (прво читање, 46.25–33).

3. ТЕКСТОЛОШКА АНАЛИЗА. Сразмерно мали одломци овога паримејника нашли су се у критичком апарату издања Књиге Изласка коју је, на основу 33 словенска (претежно руска) рукописа приредила Ана Абрамовна Пичхадзе (1998, списак извора 8–9). Пада у очи велика испрепетаност међу обрађеним паримејницима. Па ипак, јасно је уочљива честа усамљеност нашег паримејника у односу на друге, али у исто време и његова местимична блискост с Григоровичевим, Лопковљевим и Српским паримејником (ПБ₁), а делом чак и с најстаријим, Сковородским паримејником, као и с неколицином руских паримејника, пре свега из XIV века (в. Пичхадзе 1998: 30–39).

И ми смо, са своје стране, извршили детаљно поређење српског Московског паримејника (у анализи даље: М) с другим релевантним споменицима. Пре свега смо га сравнили с главним представницима словенских паримејника: источнојужнословенским Григоровичевим (Г: fol. 726–77a) и Лопковљевим (Л) и севернословенским Захаријиним паримејником (З), да бисмо га сместили у неку од главних, [науци познатих] рукописних скупина. Разуме се, наши налази су овде условни јер зависе од квалитета критичког апарата (у науци, иначе, високо оцењеног), на који се ослањамо (в. РИБАРОВА – ХАУПТОВА 1998: 288–307), будући да нисмо били у могућности да непосредно радимо с изворима или њиховим снимцима. Ово се нарочито односи на случајеве када будемо представљали удаљење Московског паримејника од других паримејника, где се у издању Григоровичевог паримејника не дају текстолошке разлике из Лопковљевог или Захаријиног, па се ова два паримејника (или један од њих, ако је други посебно наведен) под скраћеницом носећег извора подразумевају као – у датом случају – истоветни с њим.

У своме прегледу, потом, дајемо (без представљања свих могућих примера) осврт на односе који владају међу српским паримејницима, које смо обрадили на основу фотографија рукописа. У анализу су укључени Српски (С: 416–486), Хиландарски (Х: 896–1006) и Дечански паримејник (Д: 1306–136a). Београдски и Црколески паримејник, нажалост, немају сачуване делове рукописа у којима би требало да се излаже део садржан у Московском паримејнику. Пећки паримејник млађег је постања, лексички је подновљен и, за ову прилику, излази из ужег круга нашег интересовања (нпр. иновације: Изл. 2.16 (св)щен'никъ : икрен, Изл. 2.16 кладеньць : стоуденьць, Јов 2.2 швити : проходити, Јов 2.6 тѣню : тѣко, Јов 2.9б съдръжати : одръжати, Јов 2.9с нѣкын : итеръ, Јов 2.10 възрещи : възрѣти, Јов 2.10 с(в)трѣпѣти : прѣтрѣпѣти; али веома је карактеристично преношење грешке која је посведочена у Григоровичевом паримејнику: Јов 2.9б дроуднх' се (sic) П, дроуднх са (sic) Г – троуднх' се М и др.). Он се готово од речи до речи поклапа с позном редакцијом паримејника (ПР) која је представљена у критичком апарату издања Књиге Изласка А.

А. Пичхадзе (в. 1998: 5–6), а такође му, у високом степену појединачно одговара и руски Хлудовљев паримејник из XVII века (1998: 9).

Текстолошка анализа, укупно узев, показује значајно слагање Московског паримејника с Лопковљевим паримејником, што није неочекивано за један паримејник са српског терена. Коначан суд, међутим, није тако једноставан, јер се међутекстуалне везе могу распоредити на неколико оделитих случајева:

1) сродност Московског, Лопковљевог и Захаријиног паримејника:

а) подударане: Изл. 2.22 жена М и Л 3 / женѣ Г; Изл. 2.22 прок(и)мень) .ѣ. пс(а)л(ь)мь .рѣѣ. М и Л 3 / ѡал(ъ)мъ ∷ рѣѣ ∷ прок(и)мень) Г; Јов 2.1 прѣд[ь]стати М и Л 3 / прѣдъстоати прѣдъстоати Г; Јов 2.2 днаволоу М и Л 3 / диѣволови Г; Јов 2.2 придохъ М и Л 3 / придъ Г; Јов 2.3 {...} М – днаволоу З, къ днаволоу Л / диѣволоки Г; Јов 2.3 от. М и Л 3 / и ρ(е)те Г; Јов 2.9с и въ чрьвехъ М, и къ чрьвехъ Л 3 / чрьвен Г; Јер. 11.19 и ниде М, и нида Л 3 / нида Г; Јер. 11.20 да виждоу мьсть М, да виждж мьсть Л 3 / да виждъ м(и)лостъ Г; Јер. 11.22 дьщери ихъ М и Л 3 / джщерж Г; Јер. 11.23 наведе М, наведж Л 3 / нандж Г; Јер. 12.1 възг(а)лоу к тебѣ М, къг(а)лоу к тебѣ З, възг(а)лола к тебѣ Л / възг(а)лолатъ Г; Јер. 12.3 {...} собою М – прѣдъ собоа Л 3 / прѣ-т-окоа Г; Јер. 12.4 {...}хнетъ М – исъхнет(ь) Л 3 / исъшетъ Г; 2б, р. 25 въ те(тврѣ)къ М и Л 3 / от. Г; Изл. 19.10 сиць М и Л 3 / от. Г; Изл. 19.13 во М и Л 3 / от. Г; Изл. 19.15 и ρ(е)те М и Л 3 / ρ(е)те Г; Изл. 19.18 оужасоше се М, оужасошж са Л 3 / ѡжасж са Г; Јов 38.3 от[ь]вѣщаи М и Л 3 / от[ь]вѣщаеши Г; Јов 38.4 основахъ М и Л 3 / основати мн Г; Јов 38.5 или М и Л 3 / ли Г; Јов 38.19 вдварають се М, вдварѣет са Л 3 / оудварѣет са Г; 4а, р. 5 глас(ь) .ѣ. М и Л 3 / глас(ь) ∷ тдж(ь)къ Г; Ис. 50.4 дастъ М и Л 3 / даетъ Г; Ис. 50.5 от[ь]връзаетъ М и Л 3 / от[ь]връзетъ Г; Ис. 50.6 мн М и Л 3 / мон Г; Ис. 50.7 јако М и Л 3 / ѣкоже Г; Ис. 50.8 и кто М и Л 3 / кто² Г; Ис. 50.9 јако М и Л 3 / ѣко и Г; Ис. 50.11 н² М и Л 3 / ѣко Г; 4а, р. 33 црьковнаа М и Л 3 / цр[ь]к(ъ)вн Г; 4б, р. 9 захарина М, захаринна Л 3 / иезекїина Г; Зах. 11.11 хананен М, хананѣн Л 3 / хананѣне Г; Зах. 11.12 къ нидъ М и Л 3 / с нидъ (sic) Г; Изл. 33.11 къ монсеови М, къ монсеовы Л₁₁₆ 3 / монсеови Г; Изл. 33.11 къ лицоу М и Л_{bis} 3 / къ лице Г; Изл. 33.12 ты М и Л_{bis} 3 / ть Г; Изл. 33.13 обрѣтохъ М и Л 3 / обрѣтатъ Г;

б) велики степен међусобног слагања: Јов 2.3 все М – и все Л 3 / от. Г; Јов 2.5 роукоу твою М – ржкж своа Л 3 / ржкж Г; Јов 2.10 снѣ г(а)лоуѣши М – тако г(а)лола Л 3 / г(а)лола Г; Јер. 11.19 незловно М – незловно Л 3 / безловно Г; Јер. 12.1 јако от[ь]вѣща къ тебѣ обатѣ М – јако от[ь]вѣщаж к тебѣ обатѣ Л 3 / от. Г; Јер. 12.3 събери М – събери а Л, 3 / събираа Г; Јер. 12.5 въ достојанїе ихъ свое М – въ достојанїе свое Л 3 / въ достојанїе Г; Изл. 19.18 и више же вси гласи троубныхъ . прѣбивающе крѣпци зѣло М – и (от. 3) вышж [+ же 3] гласы трѣбныхъ прибывающе крѣпльши зѣло Л 3 / от. Г; Јов 38.4 оумреть (sic) М – ѡмѣши Л 3 / разоумѣши Г; Јов 38.6 кроузы не М – кржне Л – столпи ѣа 3 / кржзи Г; Јов 38.15 от[ь]вѣхъ же М – от[ь]вѣхъ ли же Л, (же ли) 3 / от[ь]вѣхъ ли Г; Јов 38.17 страхъ М – страхы Л 3 / съ страхомъ Г; Зах. 11.10 от[ь]връгоу М – и от[ь]връгж и Л 3 / от. Г;

2) сродност Московског и Лопковљевог паримејника:

а) подударанье: Изл. 2.19 рекоше ꙗмоу М, рекошж емоу Л / рѣшж Г; Изл. 2.19 водоу М, водж Л / от. Г; Изл. 2.21 дасть М и Л / вѣдасть Г; Изл. 2.21 женоу М, женж Л / женѣ Г; Изл. 2.22 с(ы)на М и Л / с(ты)нѣ Г; Изл. 2.22 вѣторомоу М, вѣторомоу Л – вѣтороумоу З / ѿѣ:-ꙗмоу Г; Јов 2.4 {...}а|сть . за д(оу)шоу свою М – да(с(ть) за д(оу)шж своа Л / за д(оу)шж своа дасть Г; Јов 2.7 ѡт[ъ] лица г(о)с(подь)на М, (г(о)споднѣ) Л / ѡт[ъ] г(о)спода Г; Јов 2.7 порази М, порази Л / оудари Г; Јов 2.9 искоу М и Л / емоу Г; Јов 2.9b твои М и Л / от. Г; Јов 2.9b ѡ нихже азъ М и Л / ихъ же Г; Јов 2.9c ѡб ношѣ на ѡснѣ М и Л – ѡб ношѣ прѣбываѡа на ѡснѣ З / от. Г; Јов 2.9d ѡт[ъ] троуда и стр(а)сти М и Л / ѡт[ъ] трѣда страстѣ Г, ѡт[ъ] троудѣ и ѡт[ъ] страстини З; Јов 2.9е ѡтерѣ М и Л / ѡдинѣ Г; Јов 2.10 от. М и Л / се Г; Јов 2.10 сво {...} М – своида Л / от. Г; Јов 2.10 и не дасть М и Л / не дасть Г; 2а, р. 8 .рѣз. М и Л / ѿѣ:- Г; 2а, р. 8 да М и Л / и Г; 2а, р. 10 с(ти)х(ъ) М и Л / от. Г; 2а, р. 11–12 (ꙗ)ремнина М – еремнина Л / еремнива Г, еремн.. З; Јер. 11.19 ведомо М и Л – водимо З / водимъ Г; Јер. 12.4 от. М и Л / вѣсѣ Г; Јер. 12.4 ѡт[ъ] злобъ М и Л / ѡт[ъ] злобты Г; Јер. 12.9 ꙗко тако г(лаго)лѣть г(о)сподь М и Л / от. Г; Јер. 12.11 положен'на быс(ть) М, (положена) Л / и вѣс(ть) Г; Изл. 19.11 въ гороу М, въ горж Л / на горж Г; Изл. 19.15 въ трети д(ъ)нѣ М, въ ꙗ д(ъ)нѣ Л / ѿѣ:- д(ъ)ни Г; Изл. 19.15 и не пристоупанте М – не пристоупанте Л – не пристоупите З / не прикасанте са Г; Изл. 19.18 б(ог)ъ М и Л / г(о)сподь Г, от. З; Изл. 19.18 ꙗко н М и Л / ꙗко Г; 3а, р. 23 глас(ъ) .ѣ. М и Л / г(ла)с(ъ) ѿѣ:- Г; Јов 38.8 възмоушаше се М, възмѣшаше са Л / раждаше са Г; Јов 38.11 въ тебѣ самоу М и Л / въ себѣ Г; Јов 38.15 от. М и Л / же ли² Г, ли З; Јов 42.2 вѣдѣ М и Л / вѣмъ Г; Јов 42.3 ихъ же не вѣ[ѣ]дѣхъ . велиа и М и Л, (видѣ ум. вѣд(ѣ)хъ) З / от. Г; 4а, р. 32 в(е)тын М, (ва)ты Л / с(ва)тѣѡа нед[ѣ]ла Г / великты З; 4б, р. 2 распинаема М и Л / пропѣнаема Г; 4б, р. 24 Въ п(е)т(ъ)к(ъ) М, въ п(а)т(ъ)к(ъ) Л – въ пат(ъ)к(ъ) великты . нед(ѣ)ла З / от. Г; Изл. 33.13 и р(е)че монси М и Л / от. Г;

б) велики степен меѣусобног слагања: Изл. 2.14 гласъ М – глас(ъ) сы Л / г(лаго)ло-сѣ Г, г(лаго)лѣ сѣ З; Изл. 2.15 гласъ М – глас(ъ) ѡнъ Л / г(лаго)лѣ сѣ Г; Изл. 2.16 приш[ъ]дѣше на {...} М – пришедѣ же на стоуденьцъ Л / прѣшедѣше же Г; Изл. 2.16 {...}плахоу лѣюше водоу М – трѣпахж же лѣжше водж Л – трѣпахоу водоу лѣюша З / трѣпахж дѣашж (sic) Г; Изл. 2.17 и потр[ъ]пе нмь водоу М – и потрѣпе нмь вода Л – и потрѣпа нмь З / от. Г; Изл. 2.21 и вѣселн се М – и вѣсели же са Л – вѣсели же са Г / вѣселенъ же вѣс(ть) З; Изл. 2.22 и нар(е)че М – нар(е)че же Л / и ѡденова Г; Изл. 2.22 ꙗко б(ог)ъ ѡт(ъ)ца моего помощникъ ми есть . ꙗко иже избави ме ѡт[ъ] роукы фарасовни М – нео б(ог)ъ ѡт(ъ)ца моего помощникъ ми есть ꙗко избави ма нзъ ржкы фарасовны Л – нарече б(ог)ъ ѡт(ъ)ца моего помощникъ ми избави ма из роукы фарасовкы З / от. Г; Јов 2.4 {...} ... ч(а)в(ѣ)кь М – имать ч(а)в(ѣ)кь Л / есть ч(а)в(ѣ)коу Г; Јер. 11.19 и стремь его М – истрѣмь его Л – и истремь его З / и истрѣмъ Г; Јер. 12.5 ослабѣета М – ослабѣетѣ Л – ослабляет са З / не ѡбѣтѣ са (sic) Г; Јер. 12.15 къждо М – кождо Л / кождо ихъ Г; Изл. 19.12 ни косните се М – ни коснѣти са Л / и коснѣти са Г; Изл. 19.12 оубо М – во Л / от. Г; Јов 38.2 скрываетъ М – скрывает Л – съкрыван Г / есть съкрыван З; Јов 38.14 створи М – и створи Л / созда Г; Ис. 50.10 оутвѣрднѣте се М – оутвѣрдите са ѡ б(о)жѣ Л / и подѣпрѣте са ѡ б(о)жѣ Г; Ис. 50.11 пожежете М – съжежете Л – жежете Г / възгнѣшаете З; Ис. 50.11 пламень негоже М –

пламень иже Л – пламени іже Г; 4б, р. 2 дроуг(о)е пѣн(не) М – ино пѣн(не) Л / ннѣ (гласъ) Г;

3) сродност Московског и Захаријиног паримејника:

а) подударане: Изл. 2.16 {...}сѣхоу М – ѡже пасѣхоу З / пасѣхъ Г – пасѣше Л; Јов 2.1 Быс(тъ) же М, Быс(тъ) же З / Быс(тъ) Г; Јов 2.6 него М и З / и Г; Јов 2.10 г(о)с(под)ель М, г(о)спод(ь)ль З / б(о)гомъ Г; 2а, р. 4 за[о]утра М, за(о)ут(ра) З / въ ѿѿтек-ты Г; Јер. 11.19 живоуцихъ М и З / живыхъ Г; Јер. 12.1 соудъ М, соудъ З – сжди Г Л; Изл. 19.10 свѣдѣтельствои М, свѣдѣтельствои З / засвидѣтельствои Г; Изл. 19.18 въсхождаше М – въсхожааше З – въсхождаше же Л / въсхождаже (sic) Г; Јов 38.1 нвоу М и З / къ нвови Г; Јов 38.2 г(лаго)ль М, г(лаго)ль З / г(лаго)лы Г; Јов 38.4 югда М и З / вънегда Г; Јов 38.9 одѣнне М и З / одѣяніе Г; Јов 38.12 или М и З / и Л / ли Г; Јов 38.17 же ли М и З – же¹ Г / от. Л; Јов 38.17 и оужасоше се М, и оужасоша са З – ѡжасош са Л / іждасж са Г; Зах. 11.10 земльниимъ М – земнѣимъ З / монимъ земльнымъ Л / от. Г; Изл. 33.11 юнь си М, оунъ сы З, юнь Л₁₆₃₆ / от. Г;

б) велики степен међусобног слагања: Јов 2.10 почто М – въскоуи З / от. Г Л; 2а, р. 11 ни оукроти М – ни оукроти в(о)ж(е) З / от. Г; Изл. 19.12 ни възыти М – не възити З / възыти Г; Изл. 19.17 и възведе М – и изведе З / изведе Г; Изл. 19.17 синанскоу М – синанскоу З / синонскжа Л / синоа Г; Изл. 19.18 ис печи М – от[ъ] печи З / печи Г; Јов 38.10 затвори врати М – затворы и враты З / затворъ є враты Г; Јов 38.21 тогда М – ѡко тѣгда З / когда Г;

4) сродност Московског и Григоровичевог паримејника (односно Лопковлевог/Захаријиног), обично као последица чувања старине, али и с изузетцима:

а) подударане: Изл. 2.16 {...}ше М – наплънишж Г / наплънат са Л; Изл. 2.18 придоу же къ крагоулеви (sic) М – придж же к рагоулеви Г – придоша же къ рагоулеви З / пришедыше к рагоула Л; Јов 2.2 про{...}агыската М – прохождъ въсѣтскжа Г / похощж земль Л; Јов 2.3 вънет ли М, вѣнат ли Г /... add. оубо Л З; Јов 2.3 рабоу моудоу нвоу М и Г / на раба моего нова Л; Јов 2.3 прѣмо емоу М – прѣмы елж Г / такоу Л; Јов 2.5 не до сего же {н[ъ]} М, (нж) Г / нь сего же Л; Јов 2.5 костехъ него М и Г / костехъ его и плъти его Л – къ кости него и плъти него З; Јов 2.6 и изыде М и Г / add. же Л З; Јов 2.8 и приеть М, и приатъ Г / add. же Л З; Јов 2.9а и еше М и Г / еше Л – оше З; Јов 2.9б память твоа М, памд-т-воа Г / твоа памат(ь) З; Јов 2.9д прѣходещи М, прѣходаши Г / прѣхождж Л; 2а, р. 4 въ ланитоу М, в ланитж Г / за ланитоу З; 2а, р. 12 .ѧ. М и Г / от. Л З; Јер. 11.21 аще ли не М и Г – аще ли нѣ Л – аще ли же не З; Јер. 11.22 посѣщаю М, посѣшаа Г / посѣщю З; Јер. 11.23 посѣщенна М и Г / послѣднѣя ихъ Л; Јер. 12.4 {...}агачеть се земля М – въсплачеть са земль Г / въсплачет са вса земля З – въсплачете са злата (sic) Л; Јер. 12.4 селнаа М – селна Г / зелнаа З; Јер. 12.10 въжделанноу М – въжделанжа Г / въжделѣнжж Л / въжделѣнню З; Јер. 12.14 соудѣхъ М, сждѣхъ Г / сьсждѣхъ Л З; Јер. 12.14 по срѣдѣ ихъ М и Г / и-среды ихъ З; Јер. 12.15 по томъ югда М и Г / по З; Изл. 19.13 от. М и Г / ни стрѣлами стрѣлѣнь бждет(ь) Л, (сьстрѣленъ) З; Изл. 19.16 троуби М, трѣбы Г / трѣбы Л, троубѣ З; Изл. 19.16 сѣщини М, сѣщи Г / иже вѣша З; Изл. 19.18 синанската М – синанска Г / синонската Л; Јов 38.4 повѣждъ же М и Г / и повѣждъ Л; Јов 38.11 рѣхъ М и Г / рекохъ Л; Јов 38.12 дньница М, денѣница Г / дньца З; Јов 38.19 въ коен М и Г / въ

коен же З – въ кон же Л; Јов 38.22 снѣжанаѧ М и Г / снѣжнаѧ Л З; Јов 42.5 слышахъ М – слышах Г / услышахъ Л З; Јов 42.5 око мое М и Г / очи мои З; 4а, р. 8 .ї. М и Г / ѧ Л / от. З; Ис. 50.4 положи М и Г / положити З; Ис. 50.4 приложи М и Г / приложити З / положи Л; Ис. 50.5 оуши М и Г / оци Л; Ис. 50.5 не противлю се М, не противѧ сѧ Г / не противѧю сѧ З; Ис. 50.7 положихъ лице мое М и Г / положихъ на лица моиѧ Л / положихъ (sic) лице мое З; Ис. 50.10 кто въ васъ М и Г / кто васъ Л, кто естъ въ васъ З;

б) велики степен међусобног слагања: Изл. 2.17 ѿт[ъ]ган{а{...}} М – ѿт[ъ]гнашъ Г или ѿт[ъ]гнахъ Л / изгънаша З; Изл. 2.22 гръсамъ М – герсамъ Г / герса Л; Јов 2.9d ждоушии М – ждѡшии Г / чаюши З; 2а, р. 4 с(ве)тын М – с(ва)ты(ѧ) нед[ѣла] Г / великыѧ нед[ѣла] З / великы Л; Изл. 19.10 ѿцѣстити М – и ѿцѣсти Г / и ѿчисти З; Јов 38.8 исходи М – исхода Г / исхождааше З.

Најбројнији су, ипак, примери самосталног развоја текста Московског паримејника у односу на наведене паримејнике. Неколико очигледних грешака вероватно су последица писарева непажње (Јов 38.5 мѣры-и (sic) М / мѣры :· еи Г; Јов 38.8 ваты (sic) М / враты Г; 4а, р. 30 люд[ь]и (sic) М / людѣсти Г; 4а, р. 33 въ ѡплаченіе (sic) М / въ ѡблчненіе Г; Зах. 11.12 ѿт[ъ]рецѣте сте (sic) М / ѿт[ъ]рецѣте сѧ Г), мада у фрагменту бар на два места наилазимо на трагове ревизије (Јов 2.2: 1б.2, Јов 2.9d: 2б.28), што је уобичајени део писарског поступка. Грешке, разуме се, могу бити и наслеђене (нпр. Јов 38.9 прѣдѣли (sic) М и С, овде доспело из наредног стиха 38.10 / от. Г; Јов 38.23 въ брани и тоужды (sic) М – въ брани и тежи (sic) С / въ д(ъ)нѣ брані и тажї Г – поред старијег испуштања им. днь, овде можда само индивидуална грешка тоужды ум. тежи). Примери за удаљење Московског паримејника од типичних представника словенских паримејника:

Изл. 2.14 и вѣтера оуби египтѣнина М / ѣкоже вѣи египтѣнина вѣра Г; Изл. 2.14 от. М / ѣвѣ Г; Изл. 2.15 монсеѧ {...} М / оубитї монсеѧ Г; Изл. 2.16 {...}тора ѿт[ъ]ца своѧго М (на погрешном месту; премећањем на почетку стиха) / нерию же мѧдиѣмъскоу Г – нериа же мѧдиѧмъскаго Л З ... нѡтора (етера Л, от. З) ѡца своѧго Г; Изл. 2.17 избавивъ е М / от. Г; Изл. 2.17 ниль М / от. Г; Изл. 2.18 и рече ниль что М / онѣ же р(е)че почто ѣко Г; Изл. 2.18 и придосте М / прити Г; Изл. 2.19 избавитъ М – избави Г; Изл. 2.19 начръпавъ М / почръпе намъ Г; Изл. 2.20 дъщеремъ М / кѣ дъшерѣмъ Г; Изл. 2.20 почто тако ѡставили есте М / и въскжѧ ѡстависте тако Г, (такого) Л; Изл. 2.20 призовите М / призовѣте оубо Г; Изл. 2.21 къ чл(о)в(ѣ)коу М / оу чл(о)в(ѣ)ка Г / ѿт[ъ] чл(о)в(ѣ)ка З; Изл. 2.21 сепетороу М / сепфорж Г / сѧмфору З; Изл. 2.21 дъщере свою М / дъщере своѧ Г; Изл. 2.22 и непразна М – непразнѣ же Г; Изл. 2.22 юго М / от. Г; Изл. 2.22 от. М / монси Г; Изл. 2.22 есмъ азъ М / азъ есмъ Г; Изл. 2.22 елизоръ М / елизаръ Г / елизоеръ З; 1а, р. 27 и истина и дѣло М / въ вѣкы :· дѣла Г; Јов 2.1 како придоу д(ъ)н(ъ)сь М / ѣко се д(ъ)нѣ :· придѧ Г / како и съ д(ъ)нѣ придѡшъ Л З; Јов 2.1 от. М / прѣдѣстоѣти прѣдъ г[оспо]деѧ Г; Јов 2.2 приде М / градеши Г; Јов 2.2 под[ъ]н(е)б(е)с(ъ)наѧ М / подъневеснѧ Г; Јов 2.3 на земли М / ѿт[ъ] сѧщиѧ на земли Г, (на земли) Л; Јов 2.3 незлобн{...} М / чл(о)в(ѣ)кѣ незлобивъ Г / чл(о)в(ѣ)ка п(о)добна емоу Л; Јов 2.3 аще бо М / и еше же Г – еше же Л – еше З; Јов 2.3 {...}езлобно М / незлобы Г; Јов 2.5 послы М / пославъ Г; Јов 2.5 те М / тебѣ Г; Јов 2.6

и рече М / р(е)че же Г / рече Л; Јов 2.6 нь тъкъмо М / тъкъмо Г; Јов 2.7 от[ъ] глави до ногоу М / от[ъ] ногоу до главы Г; Јов 2.8 сѣдѣше ноуъ вънѣ града на сметници М / тъ сѣдѣше на сметници вна града Г; Јов 2.9 лѣтоу же мнозѣмъ прѣш[ъ]дъшнмъ М / лѣтоу же многоу мнмошедъшѣ Г; Јов 2.9а ждоушнмъ М / ждж Г – жыдаж Л – жидоу З; Јов 2.9а малоу врѣменемъ М / мала врѣмене Г – мало врѣмене Л – мало врѣма З; Јов 2.9а от. М / тѣа Г; Јов 2.9а от. М / надѣяни Г – надѣяниа З / надежда Л; Јов 2.9а сп(а)сеннѣ юдоу его М / сп(а)сенїѣ моего Г – сп(а)сеннѣ юдоу его З; Јов 2.9б се же М / се во Г; Јов 2.9б дъщеря М / дъщеря Г; Јов 2.9б стр(а)сть и волѣзнь М / стр(а)сти ѿ волѣзни Г; Јов 2.9б въ тѣсе М / въ тѣшетѣ Г; Јов 2.9д а азъ же М / а азъ Г / азъ же З / и азъ Л; Јов 2.9д заблуждаю тако М / заблуждающїѣ Г; Јов 2.9д еже М / иже Г; Јов 2.9д от. М / нїнѣ Г; Јов 2.9д одръжитъ М / одръжжтѣ Г – одръжжт(ъ) Л; Јов 2.9е г(о)с(по)деви. да оуморитъ те М / къ г[оспо]ди ѿ оумри Г; Јов 2.10 ки М / от. Г; Јов 2.10 приеховѣ М – приаходѣ Г; Јов 2.10 не прѣтърпнѣ М / не трѣпнѣ Г – не потърпнѣ Л З; Јов 2.10 мн[ѣ]{{...}} М / емѣ Г; Јов 2.10 г(о)с(по)деви М / б(о)гови Г; 2а, р. 5–6 {{...}}гнѣван се М / не прогнававъ са Г – не прогнѣва са Л; 2а, р. 7 слава тебѣ и М / от. Г; 2а, р. 8 разоум[ѣ]{{...}} М / познаатѣ Г; 2а, р. 10 Кто оуп[о]добитъ се тебѣ в(о)же М / Б(о)же кто оуподобитъ са тебѣ Г, (жподобитъ ти са) Л; Јер. 11.19 и разоумѣхъ М / не разоумѣхъ Г; Јер. 11.19 и помыслише М / помышленіе Г – помышленнїа Л – помышленнїе зло З; Јер. 11.19 тако землю М / от[ъ] земл Г / въ земл Л; Јер. 11.19 поменованно М / помановено Г / помѣнено Л; Јер. 11.20 силоу М / силы Г / силъ Л З; Јер. 11.20 соудн правдоу М / соудан праведнага Г; Јер. 11.20 искоуси М / їскъшаа Г; Јер. 11.20 от. М / ѣже Г; Јер. 11.20 безаконнїе мое М / оправданнїе мое Г – оправданнїѣ моя Л; Јер. 11.21 на моужн ататовын М / на мжжж анататовы Г; Јер. 11.21 искоуше М / искжшжа Г / искъшажше Л; Јер. 11.21 д(о)шоу и г(лаго)люше М / д(о)шж моа г(лаго)ла Г; Јер. 11.22 г(лаго)люе М / г(лаго)летѣ Г; Јер. 11.22 силы М / силъ Г; Јер. 11.22 останка не боудеть въ ныхъ М / от. Г; Јер. 11.22 глады измроутѣ М / оумржтѣ глады Г; Јер. 11.23 останкъ нды не обрешеть се М / останка не бждеть ихъ Г; Јер. 11.23 и М / въ лѣто Г – въ лѣта Л З; Јер. 12.4 истезноутѣ М / ишезноуша З – истезошж Л – ишежж Г; Јер. 12.4 по земли. и все птице М / и птица Л З – птица Г; Јер. 12.4 н³ М / ѣко Г – такоже З; Јер. 12.4 рекоутѣ М / рекошж Л – рѣшж Г; Јер. 12.11 въ посмражденнїе М / въ посмрадж Г; Јер. 12.14 прикасающнмъ се достоаннїемъ монды М / прикасающнхъ са достоаннї моему Г; Јер. 12.14 от. М / нхъ¹ Г – а Л З; Јер. 12.14 полагаю М / вѣлагаа Г / излагаа З; Јер. 12.15 изложоу ю М / вложж а Г / изложж а Л / по изложеннїи ми ихъ З; Јер. 12.15 възвращоу ю и положоу ю М / възвращжж Г; Јер. 12.15 въсело ихъ М / въсела а Г; Јер. 12.5 въ доли своє . и М / от. Г; 2б, р. 25 от. М / прок(именъ) ∅ вал(гъмъ) ∅ ѣе ∅ глас(ъ) ∅ ѣ ∅ обѣщанте са и въздадите господевн б(о)гоу ∅ с(тн)х(ъ) Знаемъ въ юден б(о)гъ и въ їз(драе)ли велне нма є Г (и др. сл.); 2б, р. 25 .рѣн. М / ∅рѣ ∅ Г; 2б, р. 26–27 от[ъ] моужа крива избави ме. с(тн)х(ъ) М / от[ъ] мжжа не ∅ Г (тј. неправедна Син. псалт.); Изл. 19.10 до д(ъ)н(ъ)сь М – д(ъ)нес(ъ) Г; Изл. 19.10 испероутѣ ризы своє М – и да испержтѣ ризы Г; Изл. 19.11 въ д(ъ)нъ трети. въ д(ъ)нъ бо трети М / въ д(ъ)нъ бо ∅ ∅ Г; Изл. 19.11 б(о)гъ М / г[оспо]дъ Г; Изл. 19.12 ничесомоу же М / чесомъ Г; Изл. 19.13 аще ли скотъ боудеть М / аще ли скотъ Г; Изл. 19.13 аще ли ч(о)в(ѣ)къ боудеть М / аще ли ч(о)в(ѣ)къ Г; Изл. 19.13 не имать живъ быти М / не жївъ бждеть Г; Изл. 19.13 г(лаго)ла гласомъ М / гласы и Л З – гласи Г; Изл. 19.13

троубьниидь М / трѣбѣ Г; Изл. 19.14 и низыди М / низыде же Г, (низь-нде (sic)) Л; Изл. 19.14 къ людемь. съ горы с(вѣ)тыне М / съ горы къ людемь ∷ и с(вд)тыи а Г, (ос(вд)ты) Л; Изл. 19.15 къ женамь М / къ женѣ Г; Изл. 19.16 соуще М / бывшѣ Л З / вѣс(тъ) шоумъ (sic) Г; Изл. 19.16 въ странѣ М – въ станѣ Г / въ пльцѣ З; Изл. 19.17 соущек М / ом. Г; Изл. 19.17 ѡт[ъ] становъ своихъ М / ѡт[ъ] стана Г; Изл. 19.18 дидѣше се М – кѣрѣше сд Г; Изл. 19.18 сниде в(ог)ъ М – г[оспо]дѣ снїде Г, (в(ог)ъ) Л; За, р. 25–26 с(ти)х(ъ) . иже подыслише неправдоу въ ср[ъ]д[ъ]ци своимъ . въсь д(ъ)нь ѡплытахоу се на мѣ бранын М / с(ти)х(ъ) Посострїиш аз(ы)кы ∷ Г; Јов 38.3 тако и мьтъ М / ѣко мжжъ Г; Јов 38.3 и въпрошоу М / въпрошж же Г; Јов 38.4 вѣше М / вѣ Г; Јов 38.6 оудръжетъ се М / ѣдржжишж сд Г, оудроужниша сд З, ѣдржжашж сд Л; Јов 38.6 положиви М / положен Г; Јов 38.6 краноугальниин М / агльнтин Г; Јов 38.8 и заградише М / заградихъ же Г; Јов 38.8 рекѣше раждае се М / ом. Г; Јов 38.9 пр[ъ]дѣли (sic) М / ом. Г; Јов 38.10 и положихъ имь М / положихъ же емѣ Г; Јов 38.12 створиихъ М / оутинїихъ Г; Јов 38.13 приетъ се М / приати сд Г; Јов 38.13 земле М / земли Г; Јов 38.13 и стр(а)сти (sic) негѣстивнихъ ѡтндоу ѡт[ъ] нихъ М / [add. и З] истрасти негѣстївѣа ѡт[ъ] неа Г; Јов 38.14 кинко М / ли ты Г – ли ты Л З; Јов 38.14 брение ѡт[ъ] земле М / ѡт[ъ] зема брение Г; Јов 38.14 г(лаго)ль живъ М / г(лаго)ликоп (sic) Г; Јов 38.15 ськроушихъ М / ськрѣши Г; Јов 38.16 на истокъ морьскын М / на источникы морьскыа Г; Јов 38.17 н(е)б(е)с(ъ)нага М / съдрѣтнаѣ Г; Јов 38.17 видѣше М / видѣвъши же Г; Јов 38.18 широтамъ н(е)б(е)с(ъ)нымъ М / шїроты подьнебесныа Г / широтоу подьн(е)б(е)сною З; Јов 38.18 колика или кое кестъ М / колика ∷ лї кто естъ Г / колика локѣтъ естъ З – колико локоть естъ Л; Јов 38.20 извѣси М / вѣси Г; Јов 42.1 р(е)ч(е) г(о)с(по)д(е)ви М / г(оспо)д(е)ви г(лаго)ла Г; Јов 42.2 и не изнемагаютъ М / не изнемагаютъ же Г; Јов 42.3 г(лаго)лиет(ъ) М / г(лаго)лы Г – г(лаго)лъ З; Јов 42.3 тебе танти непшоуїетъ М / тебе непшѣтѣ танта-нти (sic) Г / непшоужѣ тебѣ танти Л; Јов 42.3 не вѣдѣхъ М / не оумѣхъ Г; Јов 42.4 ли ѡт[ъ]вѣщан М / ма нахѣи Г; Јов 42.5 ом. М / оубо Г, бо Л З; Јов 42.5 си н(ы)ниа М / нинѣ же Г; Јов 42.5 не видѣ те М / видѣ та Г / видита З; Ис. 50.4 и разоумѣю югда М / разоумѣти вънегда Г; Ис. 50.5 имь . ни въ прѣкъ имь не г(лаго)лю М / ни въпрѣкы г(лаго)ла Г; Ис. 50.6 ланита М / ланитѣ Г; Ис. 50.6 не ѡт[ъ]вратихъ М / ѡт[ъ]вратихъ Г; Ис. 50.7 не посрамлю се М / не посрамлѣхъ сд Г – не посрамїхъ сд Л З; Ис. 50.8 приближи се ѡправдаїен мѣ М / приближаетъ сд ѡправдавѣи мѣ Г; Ис. 50.8 съ мною седеть М / сѣдаї сд съ мноа Г; Ис. 50.8 съ соуди М / сѣдан сд Г; Ис. 50.8 ѡветъшаютъ М / ѡветъшаете Г; Ис. 50.10 да оуслышоутъ М / да оуслышїтѣ Г; Ис. 50.10 ѡт[ъ] отрока М / ѡтрока Г; Ис. 50.10 не видеть М / нѣстъ имъ Г; Ис. 50.10 и надѣюшимъ се на г(оспо)д(а) М / надѣите сд на имд г[оспо]д[ъ]не Г; Ис. 50.11 и се всѣхъ М / се вѣси Г; Ис. 50.11 оукрѣпляетъ се М / оукрѣплѣте Г; Ис. 50.11 ходитъ М / ходите Г; Ис. 50.11 огна М / огнї Г; Ис. 50.11 и скрѣбыю оуснетъ М / скрѣбїа оусспнете Г; 4а, р. 30 теж(ькь) М / ∷∷ Г / ѣ Л; 4а, р. 32 На[о]утра . Пѣн(не) М / пѣн(не) ∷вѣ ∷ї ∷те ∷кты Г; 4а, р. 32 ѣ. М / ѣ Л; 4а, р. 33 въ оплытєниє (sic) раздра се М / въ ѡблїченїє раздїраетъ сд Г; 4б, р. 1 сл(ъ)н(ъ)це лоучю свою М / и своа азѣа сл(ъ)н(ъ)це Г; 4б, р. 2 вл[а]д[ъ]кы зрє М / г[оспо]д(а) вїда Г; 4б, р. 6 Г(оспо)д(и) М / Б(ож)е Г; Зах. 11.12 кестъ прѣд[ъ] влїи М / прѣдъ влїи естъ Г; Зах. 11.13 вьложихъ М / вложи е Г; Зах. 11.13 не мотри М / съмотрї Г; Зах. 11.13 ськроушенно боудеть М / нскоушено естъ Г; Зах. 11.13 положихъ М / вложихъ Г; Зах. 11.13 мнѣ М / ми Г; 4б, р. 21, 22 мѣ^{1,2} М / нты^{1,2} Г; 4б, р. 24

Прок(идень) М / прок(идень) ∷ д(ъ)невнѣ Г; Изл. 33.11 и послани быше М / [н Л_{bis} З] посланъ [же Л₁₁₆] бѣваше Г; Изл. 33.11 къ стану М / въ станъ Г – въ странъ Л₁₆₃₆; Изл. 33.12 яви М / не ѣви Г; Изл. 33.12 тын слешн М / послешн Г.

Да бисмо изоштрили слику о обрађеној секцији, позабавили смо се и стањем у осталим српским паримејницима, при чему, разуме се, полазимо од њихових најстаријих представника.

Упоредна анализа је показала да се на неким местима у тексту Српског и Хиландарског паримејника недвосмислено може пратити настајање Лопковљевог паримејника, одмицањем од почетног стања какво је засведочено у Григоровичевом паримејнику: Изл. 2.16 чръпаѣхъ дѣащъ (sic) Г (чръпахуѣ водоу лѣюща З → и почъпахуѣ водоу Д) → чръпахуѣ лѣюще водоу Х С, {...} плахуѣ лѣюще водоу М → чръпахъ же лѣѣще водъ Л; Изл. 2.18 придж же к рагоулеви Г (придоу же къ крагоулеви (sic) М) → придоу же къ рагоулау С Х → пришедѣше к рагоулау Л; Јов 2.3 ч(о)в(ѣ)къ незлобнѣ Г → ч(о)в(ѣ)ка п[о]добна емоу · незлобнѣ во естѣ С → ч(о)в(ѣ)ка подобна емоу : незлобнѣ Х, ч(о)в(ѣ)ка п(о)добна емоу незлобнѣ Л.

Уопште, присутно је груписање, заједно с Лопковљевим паримејником, насупротив Григоровичевом паримејнику, које, као што се и зна, не мора увек одражавати старије стање (нпр. Јов 2.9е ѣтеръ Х С Л М / единъ Г; у складу с грч. ἐτεκβολοῖσας καὶ ἐλοῖσας καρπὸν – Јер. 12.2 чеда сѣтворише : и сѣтворише плоды Х, чеда створише · и створише плодъ С, чеда створишъ и створишъ плод(ъ) Л / чеда створише плодъ Г, чеда створише плодъ М; такође грч. νεός – Изл. 33.11 юнь Х С Л₁₆₃₆ – оунъ сы З, юнь си М / от. Г Д): Изл. 2.21 женоу Х С Д М, женъ Л / женѣ Г; Јов 2.4 идать ч(о)в(ѣ)къ Х С Л П, {...} ... ч(о)в(ѣ)къ М / естѣ ч(о)в(ѣ)коу Г; Јов 2.4 дасть ти за д(оу)шоу свою С – дасть за д(оу)шоу (sic) Х – дас(тъ) за д(оу)шъ своа Л, {...} а(тъ) . за д(оу)шоу свою М / за д(оу)шъ своа дасть Г, за д(оу)шоу свою дасть Д; Јов 2.7 оутѣ лица г(осподь)на Х, (-на) С М, (-нѣ) Л / оут[ъ] г(оспо)да Г; Јов 2.7 порази Х С Л Д, порази М / оударн Г; Јов 2.9 нвоу Х С Л Д М / емоу Г; Јов 2.9а надежде Х С, надеждъ Л / надѣани Г – надѣаниа З / от. М; Јов 2.9б ѿ нихъже азъ Х С Л, ѿ нихъже азъ М / ихъ же Г Д; Јов 2.9е ѣтеръ Х С Л М / единъ Г Д / некин П; 43б, р. 18 ерединна С Д, (е)рединна М, ерединна Х Л / ерединна Г; Изл. 19.18 сниде б(о)гъ Х С М – б(о)гъ сниде Л / г(оспо)дъ сниде Г; Јов 38.11 въ текѣ самоу Х С Л М / текѣ Д / въ себа Г; 47б, р. 24 распинаема Х С Д М (4б, р. 2) Л / пропѣнаема Г. Исто тако Хиландарски и Српски паримејник могу ићи заједно с Лопковљевим и Захаријиним, уз (готово) опште удаљење од Григоровичевог: Јов 2.2 днѣволоу С, днѣволоу Х Л З М / днѣволоуи Г; Јов 2.9с и въ чръвехъ Х С М, и въ чръвехъ Л З / чръвен Г П; Јер. 11.20 да виждоу мьсть Х С М, да виждъ мьсть Л З / да виждъ м(н)лостъ Г; Јер. 11.23 наведоу Х С Д – наведъ Л З – наведе М / нандъ Г; Јов 38.22 снѣжнаѣ С, снѣжнаѣ Х Л З, снѣжна Д / снѣжанаѣ Г, снѣжанаѣ М.

Некада се само један од ова два најстарија српска паримејника слаже с Лопковљевим и Захаријиним паримејником; обично је то Хиландарски паримејник, и то неретко у пратњи Дечанског паримејника: Јов 2.3 (бнѣтъ ли) хво С Д Л З / от. Г Х М; Јов 2.10 тако г(лаго)ла Х Л З – снѣ г(лаго)лѣши М / г(лаго)ла Г С Д П; Јов 2.10 не потрѣпидъ Х Д Л З – не трѣпидъ Г / не прѣтрѣпидъ С М; Јер. 11.19 незлобно Х Л З – незлобно Д М / безлобно Г, безлобно С; Јер. 12.4 исхнѣтъ Х

Д, нсѣхнѣт(ь) Л З, {...}хнѣтѣ М / нсѣшетѣ Г – нсѣшетѣ С; Изл. 19.13 ... стрѣлами сътрѣланъ боудѣтъ Х, или стрѣлами стрѣланъ боудѣтъ Д, или стрѣлами състрѣленъ бѣдет(ь) З – или стрѣлами стрѣленъ бѣдет(ь) Л / от. Г С М.

Занимљиви су неки примери усамљеног слагања Српског, а још чешће Хиландарског паримејника с Лопковљевим: Изл. 2.16 пасоуѣе Х П, пасаше Л – пасѣшѣ Г – пасоуѣиѣ С / ѣже пасашоу З, ѣже пасешоу Д, {...}сѣшоу М; Изл. 2.16 наплнѣтѣ се Х Д, наплнѣт сѣ Л / наплннѣш Г, наплннѣе С, {...}ше М; Изл. 2.20 такогѣ оставиѣте С – оставиѣте такогѣ Л / оставиѣте тако Г – тако оставиѣте Д – тако оставиѣи ѣте М / само оставиѣте Х; Јов 2.3 на раба моегѣ нова Х Л / рабѣ моему Г С Д М; Јов 2.3 такогѣ Х Л / прѣмѣ емоу Г, прѣмо емоу С, прѣмо емоу М, прѣмоу емоу Д; Јов 2.9d и азъ Х Л – а азъ Г – азъ же З / а азъ же М / азъ С; Јер. 11.21 аще ли ни ѣмьрешн С – аще ли нѣ оумершн Л / аще ли не оумершн Г М; Јер. 12.4 оубъ Х Л Д М / оубѣ Г, оубѣ С.

Понекад се Српски паримејник слаже са Захаријиним, али и то претежно у друштву Хиландарског паримејника: Изл. 2.17 и поубѣидь Х С Д – и поубѣидь З – и поубѣидь вода Л – и поубѣидь водоу избавивъ ѣ М / от. Г П; Јов 2.3 днѣволоу С, днѣволоу Х З – къ днѣволоу Л П – {...}у М (?) / днѣволоу Г; Јов 2.9а жидоу С Д З П – жыдаж Л – ждѣ Г, ждоу Х / ждоуѣиѣ М; Јов 2.9с въ гноу Х С, въ гноу З / въ гноу Г, въ гноу М; Јер. 11.19 водило Х С З П, ведило Д М Л / водилъ Г; Јер. 12.5 ослабѣиѣте се Х – ослабѣиѣте сѣ З – ослабѣиѣте те С, ослабѣиѣте М – ослабѣиѣте Л / не обѣиѣте сѣ (sic) Г; Изл. 19.10 свѣдѣтельствоуи С М, свѣдѣтельствоуи З / засвѣдѣтельствоуи Г Д; Јов 38.21 ѣко тогда С, ѣко тогда Д, ѣко тгда З – ѣко когда Х (писар је започео да пише слово т, па га је преправио у к) – тогда М / когда Г.

То, заправо, много више важи за Хиландарски паримејник, за који се и зна да претходи развоју Захаријиног паримејника: Изл. 2.16 от. Х З / нштора Г М, етера Л С; Јов 2.9d оубъ троудъ и стр(а)стен Х, оубѣ троудъ и оубѣ страстин З – оубѣ трѣда и стр(а)сти Л М – оубѣ трѣда страстеи Г; 92б, р. 6 заю(тра) Х, заю(тра) М (2а, р. 4), за(о)ут(ра) З / въ :ѣ:текты Г, въ тритекти С; Јер 11.20 оутровоу и ср(ь)д(ь)ца Х, оутровоу ср(ь)д(ь)ца З – атровѣи и ср[ь]д[ь]ца Г, оутровѣи ср[ь]д[ь]ца М – ср[ь]д[ь]це и ѣтровѣи С; Јер. 12.3 и искоуѣиѣтѣ еси Х З – искоуѣиѣтѣ еси Г С – и искоуѣиѣтѣ М; Јов 38.12 вѣстѣ Х З / свѣстѣ Г М; Јов 38.18 навѣче же ли Х, навѣче же ли З – навѣче ли Г М; Јов 38.19 въ коен же Х, въ коен же З – въ кон же С Л – въ коен Г М; Јов 42.3 г(лаго)ль Х, г(лаго)ль З – г(лаго)лы Г / г(лаго)лиѣт(ь) М; Ис. 50.5 не противѣлю се Х, не противѣлю сѣ З – не противѣлю се С М, не противѣлю сѣ Г; Ис. 50.6 въ раны Х, въ раны З – на раны С М, на раны Г.

Хиландарски и Захаријин паримејник могу чувати везу с Григоровичевим (под Григоровичевим се може подразумевати и Захаријин паримејник): Изл. 2.14 г(лаго)ль съ Х, г(лаго)ль съ З, г(лаго)ло-съ Г / глас(ь) сы Л, глас(ь) сын С, гласъ М; Јов 2.2 гредѣши Х, градѣши Г / приде С Д П, приде М; Јер. 11.20 оправданнѣ мое Х, оправданнѣ мое Г – оправданнѣ мои Л, (-ни) Д / безаконнѣ мое С М. И сам Хиландарски паримејник може да сеже до Григоровичевог: Изл. 2.16 дондеже Х Г / дондѣже С, дондеже Д Л З П, али је он тада често праћен још неким од српских рукописа, пре свега Дечанским паримејником: Изл. 2.20 и въскоую Х

Д П, и въскѣж Г / и почто С, почто М; Изл. 2.22 с(ъ)нѣ Х Д, с(ъ)нѣ Г / с(ъ)на С М Л П; Јов 2.3 незлобы Х, незлобы Г – злобы Д – незлобіа П / незлобно С, {...}езлобно М; Јов 38.8 исходе Х Д, исхода Г, исходъ М – въсходе С / исхождааше З; Јов 38.14 създа Х, созда Г Д / сътвори С (створи М) – и створи Л; Јов 38.23 въ д(ъ)нѣ брани и тежи Д Х, въ д(ъ)нѣ брані и тажі Г / въ брани и тежи (sic) С, въ брани и тоужды (sic) М; Ис. 50.8 приближають се Х Д, приближаетъ сд Г – приближи се С М.

Могуће је пратити и непосредну везу између Српског и Григоровичевог паримејника: Јер. 12.4 исъшетъ С, исъшетъ Г / исъхнѣт(ъ) Л З, {...}хнѣтъ М, али је и овај, опет, обично у заједници с Дечанским паримејником: Јов 2.3 прѣмо ѣмоу М, (премо ѣмоу) С, прѣмоу ѣм(о)у Д, прѣмѣ ѣм Г / таког Х Л; Јов 2.10 г(лаго)ла С Д Г / тако г(лаго)ла Х Л З – снѣ г(лаго)лѣши М; 43б, р. 10 с(вѣ)тыне : нед[ѣ]ле С Д, с(вѣ)ты(а) нед[ѣ]ла Г / 2а, р. 4 с(вѣ)тын М / великыа нед[ѣ]ла З / великы Л / от. Х; Јов 42.3 г(лаго)лы С, г(лаго)лы Г, г(лаго)ли Д – г(лаго)ль Х, г(лаго)ль З / г(лаго)лет(ъ) М.

Постоји и непрекинута, конзервативна линија која води од Григоровичевог паримејника до Хиландарског и Српског, што је и разумљиво јер ова два споменика и иначе нису временски много удаљена од њега: Изл. 2.21 въдасть Х С, въдасть Г / въдаде П / дас(тъ) Д Л М; Изл. 2.22 и именова Х С П, и именова Г / и нар(ѣ)те М – нар(ѣ)те же Д Л; Ис. 50.11 жежете Х С Г, пожежетъ М – съжежете Д Л / възгнѣщаете З; Изл. 33.13 обрѣтъ Х, (обрѣтъ) С, обрѣтъ Г / обрѣтохъ Л З М / обрѣтомъ Д. Опет, и они су у друштву познијег Дечанског паримејника: Изл. 2.19 рѣше Х С Д, рѣшж Г / рекошж ѣмоу Л, рекоше ѣмоу М; Јов 2.1 сд д(ъ)нѣ · придоу С, (си) Д – и сд д(ъ)нѣ : придоу Х – се д(ъ)нѣ ∴ придж Г / и сд д(ъ)нѣ придошж Л З / придоу д(ъ)н(ъ)сь М; Јов 2.2 приде Х С Д, приде Г / придохъ Л З М; Јер. 12.4 ищезоу Х С, ищезж Г, исьтезоу Д / ищезноуша З, исьтезошж Л, ищезноутъ М; Ис. 50.4 даеть Х С Д, даеть Г / дасть Л З М.

За Српски паримејник је карактеристично формирање групе с Московским паримејником (в. напред Пичхадзе 1998: 30–39): Изл. 2.20 и почто С – почто М / и въскѣж Г, и въскою Х Д П; Јов 2.3 незлобно С, {...}езлобно М / незлобы Г – злобы Д – незлобіа П; Јов 2.6 нѣ тъкю С М / тъкю Г Х Д / тънио П; Јов 2.7 от[ъ] главы до ногоу С М / от[ъ] ногоу до главы Г Х Д – от[ъ] ногоу даже до главы П; Јов 2.10 не прѣтрьпивѣ С М / не трѣпидъ Г / не потрьпидъ Х Л З Д; Јер. 11.20 безаконне мое С М / оправданне мое Г Х – оправданнѣ моя Л Д; Јов 38.8 рекъше раждаше се С – рекъше раждае се М / от. Г Х Д; Јов 38.9 прѣдѣлы (sic) С, прѣдѣли (sic) М (овде доспело грешком из наредног стиха 38.10) / от. Г Х Д; 47б, р. 24 в[а]д[а]в[ы]кы зре С М (4б, р. 2) / г[оспо]да вида Г Х; некада у додиру с Лопковљевим: Изл. 2.22 с(ъ)на С Л М / с(ъ)нѣ Г; Изл. 19.11 въ гороу С М, въ горж Л / на горж Г; а некада у спрези с Дечанским паримејником: Јов 2.1 от. С М Д / прѣдѣстоѣти прѣдъ г[оспо]демъ Г, (прѣдѣстати) Л З – прѣдѣста прѣдъ г[оспо]демъ Х; Јов 2.2 приде С Д П, приде М / градешин Г, гредешин Х; Јов 2.3 прѣмо ѣмоу М, (премо ѣмоу) С, прѣмоу ѣм(о)у Д – прѣмѣ ѣм Г / таког Х Л; Јов 2.5 послн С Д послы М / пославъ Г – пославы Х.

Ређе је на делу блискост самог Хиландарског и Московског паримејника: Изл. 2.17 отъгнанѣх {...} Х, от[ъ]ган[а] {...} М – от[ъ]гонахоу С, (-ни-) Д / от[ъ]гнахж Л – от[ъ]гнашж Г / изгъгнаша З; Јов 2.10 почъто Х, почто М – что С – въскою З П / от. Г Д Л.

Ужи развој можемо пратити на примерима подударности између Хиландарског, Српског и Московског паримејника насупрот осталима: Изл. 2.22 *късмь азъ Х С, късмь азъ М / азъ есмь Г Д*; Јов 2.8 *вънь града на сметници С – вънѣ града на смѣтници М, (сметници) Х / на сметници вѣна града Г – на гнонци въне града Д П*; Јов 2.9b *въ тыще Х С М / въ тыщѣтж Г – въ тыщетоу вѣсоуе Д*; Изл. 19.16 *соушоу Х С, соуше М / бык'шу Д, быкшѣ Л З / бѣс(тъ) шоумъ (sic) Г*; Јов 38.6 *крѣзи е С, кроузы ке М – кроузи е и Х – крѣзи Л / крѣзи Г / столпи кеа З*; Јов 38.20 *извѣси Х С Д М / вѣси Г*.

Преко Хиландарског и Српског паримејника (и Дечанског) може се следити развој на српском терену, што у крајњем, даје стање засведочено у Московском паримејнику: Изл. 2.15 *пришедъ же на земѣ мадѣмъскѣ ∷ сѣде на стоуденъци Г, (въ землю) З, (въ земли) Л → приш[ъ]дъ же въ землю сѣде на строуденъци Д → сѣде на стоуденъци Х, и сѣде на стѣденъци С (делимично испуштање) → om. М*; Изл. 2.18 *что то ѣко Г → что ѣко С, (яко) Х Д П → что М*; Јов 2.9 *лѣтоу же многу мишоедъшѣ Г → а) лѣтъ же многу мишоушоу Х → лѣтоу же многу мишоушоу Д → вѣмени же многу мишоушоу П / б) лѣтоу же мнозѣмъ мишоушоу С → лѣтоу же мнозѣмъ прѣш[ъ]дышии М*.

Особена су усамљена преклапања Хиландарског и Српског паримејника (понекад праћена Пећким паримејником), удаљена од Московског паримејника: Изл. 2.14 *якоже оуби оучера египтѣнина Х, (ежоптѣнина) С, (якоже оуби вѣтера египтѣнина П / ѣкоже вѣи египтѣнина вѣтера Г / (яко) вѣтера египтѣнина оуби Д / и вѣтера оуби египтѣнина М*; Изл. 2.15 *глас(ъ) съ Х, глас(ъ) сын С П – глас(ъ) онь Л – гласъ Д М / г(лаго)лъ съ Г*; Јов 2.4 *и вса Х С П – и все Л З – все М / om. Г Д*; Јов 2.5 *схраню Х, схраноу С – схрани Г, схранын М / съблюди Д П*; Јов 2.9e *къ г(оспод)оу Х С П – къ г(оспо)ди Г / г(о)с(по)деви М*; Јер. 11.21 *на моуже Х С – на моужи М – на мѣжж Г / моужемъ Д*; Изл. 19.13 *аще ли чл(о)в(ѣ)къ : аще ли скотъ Х С / аще ли скотъ ∷ аще ли чл(о)в(ѣ)къ Г Д / аще ли скотъ боудеть . аще ли чл(о)в(ѣ)къ боудеть М*.

У невеликом броју случајева Српски паримејник показује усамљен развој: Изл. 2.15 *ъви монсеа С / оубитѣ монсеа Г Х П, (монсеа) Д – монсеа {.....} М*; Изл. 2.16 *пасоуцихъ С / пасѣщѣ Г, пасоуше Х, пасѣше Л, {...}сѣхоу М / (яже) пасѣхоу З, (яже) пасѣхоу Д*; Јер. 11.22 *падоутъ С / оумрѣтъ Г, оумроутъ М и др.*; Изл. 19.13 *побоудотъ (sic) С / повнень бѣдетъ Г, повнень боудеть М и др.*; Јов 38.3 *ѣко моужь прѣпоѣши С – прѣпоѣши ѣко мѣжж Г, (моужь) Х Д / прѣпоѣши (яко) и мѣтъ М*; Јов 38.8 *въсходе С – исхода Г, исходе Х Д, исходе М / исхождааше З*; Ис. 50.7 *аки С / (яко) Х Л З М, ѣкоже Г*; 47б, р. 21 *цр(ъ)ковнаѣ запона С – цр(ъ)ковнаѣ опона Х Л С М (4а, р. 33), (цр(ъ)ковна) Д – цр(ъ)к(ъ)ви опона Г / цр(ъ)ковнаѣ катапетазма З*; понекад је он тада у друштву Дечанског паримејника: Изл. 2.17 *от[ъ]гонахоу С, (-ни-) Д / от[ъ]ган[а]{...} М / от[ъ]гнахъ Л, от[ъ]гнашъ Г / изгънаша З*; Јов 2.3 *р(е)те же С / и р(е)те М – р(е)те Г*; Јер. 11.19 *поменутоу Д С – помановено Г, помановено Х – помнѣно Л – поманован'но М*; 45а, р. 10 *ѣдъ аспидъ подъ хстѣнама С – и ѣдъ аспидъ подъ оустѣ(нама) ∷ Д / 2б, р. 28 ѣдъ аспидовъ въ оустѣхъ М / om. Г*; Јов 38.10 *затворъ враты Д С – затворъ е враты Г, затворы и враты З, затвори врати М*.

Исто тако, и Хиландарски паримејник повремено садржи усамљена решења: Изл. 2.16 *бѣаше Х / бѣше Г и сви др. / бѣ же Д*; Јов 2.5 *и косноу се Х / и*

косни се С М, (са) Л – коснї са Г; Јов 2.7 огнеѣмъ Х / гноѣмъ Г и др.; Јов 2.9 лѣтъ же многоу мноуѣвшоу Х – лѣтоу же многоу мноуѣвшоу Д – вѣдѣни же многоу мноуѣвшоу П / лѣтоу же многоу мндошѣдѣшѣ Г – лѣтоѣмъ же мнозѣмъ мндошѣдѣшнѣ С – лѣтоѣмъ же мнозѣмъ прѣш[ѣ]дѣшнѣ М; Јов 2.9d ѡтъ храминѣ въ храминоу Х / въ храмннѣ ѡт[ѣ] храмннѣ Г, въ храминоу ѡт[ѣ] храмннѣ М и др.; Јер. 11.20 съкрихъ Х / ѡт[ѣ]крѣхъ Г, ѡт[ѣ]крѣхъ М / ѡт[ѣ]рнноухъ Д; Изл. 19.14 изъбраше Х / испрашж Г, испраше Д М / истраше С; Зах. 11.13 заповѣдѣ Х – сказа Г и др.; Изл. 33.11 къ лицевн Х – къ лицоу С Л_{bis} З Л / въ лице Г.

Дечански паримејник заиста чува неке одлике текста засведоченог у Григоровичевом (и онда када није првобитан), а нарочито су важни случајеви где ова два споменика остају усамљени: Јов 2.3 чл(о)в(ѣ)къ незловнѣв Д и Г / чл(о)в(ѣ)ка подовна емоу : незловнѣв Х Л – чл(о)в(ѣ)ка п[о]добна емоу · незловнѣв во есть С; Јов 2.4 исть чл(о)в(ѣ)коу Д и Г / имать чл(о)в(ѣ)къ Х С Л, {...} ...чл(о)в(ѣ)къ М; Јов 2.9b ихъже Д и Г / ѡ нихъже азъ Х и др.; Јов 2.9e єдинѣ Д и Г / ѣтерѣ Х С Л М; Јер. 12.4 исьезоу Д – исьезоу Х С, исьезж Г / исьезноуша З, исьезошж Л / исьезноутъ М; Изл. 19.10 заск[ѣ]дѣтельствѣн Д, заск[ѣ]дѣтельствоуи Г / свѣдѣтельствоуи З, свѣдѣтельствоуи М С; Јов 38.4 разоумѣиши Д и Г / оумѣиши Х С Л З / оумреть (sic) М; Јов 38.17 съ страхоѣмъ Д и Г – страхоѣмъ Х С – страхы Л З – страхъ М; Ис. 50.10 под[ѣ]прѣте се ѡ в(о)зѣ Д, и подѣпрѣте са ѡ в(о)зѣ Г / и оутвѣрдите се ѡ в(о)зѣ Х С Л – оутвѣрдить се М; Изл. 33.11 от. Д и Г / юнѣ Х С Л₁₆₃₆ – юнѣ си М, оунѣ сы З. Уз чуваѣ старине, могуѣ је и даљи развој, особен за Дечански паримејник: Јов 2.9b въ тѣшетж Г – add. вѣоуѣ Д / въ тѣще Х С М.

Па ипак, нормални су и примери у којима се Дечански паримејник одваја од Григоровичевог идући с Лопковљевим (понекад делимично и Захаријиним, али и насупрот Захаријином): Изл. 2.22 нар(е)те же Д Л – и нар(е)те М / и ѣменова Г Х С; Јер. 11.20 ѡправданнѣ моѣ Д, ѡправданнѣ моѣ Л – ѡправданнѣ моѣ Х, ѡправданнѣ моѣ Г / безаконнѣ моѣ С М; Изл. 19.13 или стрѣлаѣн стрѣлаѣнѣ боудеть Д, или стрѣлаѣн стрѣлаѣнѣ бѣдет(ѣ) Л – стрѣлаѣн сѣтрѣлаѣнѣ боудеть Х, или стрѣлаѣн сѣстрѣлаѣнѣ бѣдет(ѣ) З / от. Г С М; Ис. 50.11 съжежете Д Л – пожежете М – жежете С Х Г / възгнѣщаете З.

Дечански паримејник се, такође, може налазити и у широј групи у којој је и Лопковљев паримејник, а која је удаљена од Григоровичевог: Изл. 2.18 къ рагоуилоу Д Х С П, к рагоуила Л / к рагоулеви Г, къ рагоулеви З, къ крагоулеви (sic) М; Изл. 2.21 женоу Д Х С М, женж Л / въ женоу П / женѣ Г; Јов 2.7 ѡт[ѣ] лица г(осподь)на Д Х, (г(о)с(подь)на) С М, (г(оспо)днѣ) Л / ѡт[ѣ] г(оспо)да Г.

У истој скупуини, с мањим или већим степеном међусобне блискости, могу бити и Лопковљев и Захаријин паримејник, и то тако што Григоровичев остаје усамљен, по страни: Изл. 2.17 и погрѣпе нѣмъ Д Х С – и погрѣпа нѣмъ З / и погрѣ[ѣ]пе нѣмъ водоу М – и погрѣпе нѣмъ вода Л / от. Г; Јер. 11.19 ведоѣ Д М Л – водиѣ Х С З / водиѣ Г; Јов 38.22 снѣжна Д, снѣжнаѣ Х, снѣжнаѣ Л З – снѣжанаѣ Г, снѣжанаѣ М; Изл. 33.11 къ монсеѡвы Д Х С Л₁₁₆ З М / монсеѡви Г; Изл. 33.11 к лицоу Д С Л_{bis} З М – къ лицевн Х / въ лице Г.

Пажњу заслужују и појединачна зближавања Дечанског и Захаријиног паримејника, с одмицањем од осталог корпуса: Јов 2.9b твоѣ памѣтъ Д, (памать)

З / пама-т-вои Г, паметь твои Х и др.; Јер. 12.4 не видить Д З / не зрить Г, не оузрить М и др.; Изл. 33.11 ѿт[ь] рова Д – ѿт[ь] крова З / ѿт[ь] скїніа Г, ѿт[ь] скынни М и др. Значајна су и неколика изолована преклапања с Московским паримејником: Јер. 11.19 незлобно Д М – незлобно Х Л З / безлобно Г; Изл. 19.18 дидлаше се Д, дидѣше се М / кѣрѣше са Г, коураше се Х, коураше се С; Јер. 12.5 ѿслабѣѣта Д М – ѿслабѣѣтѣ Л – ѿслабѣѣта те С – ѿслабѣѣѣта се Х – ѿслабѣѣѣт са З / не ѿбѣѣтѣ са (sic) Г.

Помало изненађује учесталост иновација које се региструју у Дечанском паримејнику: Изл. 2.14 јако Д / ѣкоже Г С, јакоже Х – и М; Изл. 2.14 глас(ь) быс(ть) ѣвѣ Д / ѣвѣ быс(ть) глас(ь) сын С, (глас(ь) сы) Л – ѣвѣ бысть г(лаго)ло-сь Г, ѣвѣ бысть глаголѣь сь Х З; Изл. 2.16 бѣ же Д / бѣше Г и др. / бѣѣше Х; 2.16 испальнет' се Д – напальнет' се Х, напальнат са Л / напальнише С, {{.....}}ше М – напальнишж Г; Изл. 2.16 потрѣпахоу водоу Д – трѣпахоу лѣюще водоу Х С, {{...}}плахоу лѣюще водоу М, трѣпахж же лѣюще водж Л, трѣпахоу водоу лѣюща З / трѣпахж дѣѣшж (sic) Г; Изл. 2.21 начеть же мѡси жити Д / [add. и Л] вѣсели же са мѡси Г, и вѣсели се мѡси М – вѣселенъ же быс(ть) мѡси З; Јов 2.1 стати прѣд[ь] в(ого)мь Д – прѣдѣстоати прѣдѣстоѣти прѣдѣ г(спо)дѣмь Г Х С / ом. М; Јов 2.2 неприязни Д / днѣволоу Х С Л З М – днѣволови Г; Јов 2.2 коудѣ Д / ѿт[ь]кждоу Г, ѿт[ь]коудоу М и др.; Јов 2.3 въ тѣцетоу Д / въ тѣце П / тѣцетоа Г, тѣцетоу М и др.; Јов 2.6 днѣволови Д / днѣволоу Г, днѣволоу М и др.; Јов 2.5 съблуди Д / съхраню Х, схраноу С – съхрани Г, съхрань М; Јов 2.9с въ трѣвехъ и въ гноици Д / въ гноі трѣвен Г / въ гнои и въ трѣвехъ Х и др. сл.; Јер. 11.20 ѿт[ь]рнноухъ Д / ськрнхъ Х / ѿт[ь]крѣхъ Г, ѿт[ь]крѣхъ М; Јер. 12.9 звѣри лоужниѣ Д / звѣрд селнѣа Г, звѣри селниѣ М и др.; Јов 38.2 не можеть оутанти Д / непѣщѣтѣ танти Г, непѣщѣѣтѣ танти М; Јов 38.5 мѣрила Д / мѣры ∴ ен Г, мѣры еа Х, мѣрь ен С, мѣры-и (sic) М; Јов 38.9 положнхъ Д / ѡбложъ е Г, ѡбложъ и С, ѡбложъ Х Л З, и ѡбложъ М; Јов 38.17 ищѣзоу Д / ѣдасж са Г / ѣжасошж са Л / оужасоше се Х, и оужасоше се М, и оужасоша са З / и ѣжасоутъ се С; Ис. 50.11 идѣте Д / ходите Х С Г – ходитѣ М; 135б, р. 10–11 прѣстоупникоу Д – законопрѣстоупникоу М (4б, р. 1а) и др.; Изл. 33.13 ѡврѣтоу Д – ѡврѣтохъ Л З М / ѡврѣтъ Х С, ѡврѣтѣ Г.

Текстолошка анализа показује да се односи међу појединим споменицима не могу посматрати шаблонски. У науци издвојене групе не чине хомогене и јасно одељене рукописне гране, међу њима постоји значајно мешање (присуство хетерогених црта), најмање из два разлога: рукописно стабло словенских паримејника дуго се развијало, акумулирајући у себи особине које ће се у касније сачуваним, наоко удаљеним рукописима испољавати као њихове, особене црте, а затим, добри преписивачи су, по обичају, одједном користили и по неколико различитих предложака, а по могућству су загледали и у грчки текст. Тако Хиландарски и Српски паримејник, као рани споменици, лепо показују степен развоја свих главних линија у њиховом времену, док је преписивачко језгро још релативно мало. Фрагментарни Московски паримејник, за непун век млађи (као и Дечански, а нарочито Пећки), испољава читав низ наоко самосталних црта које сведоче о дисперзији рукописне традиције. Када бисмо имали сачуване бројне изгубљене карике, имали бисмо пред собом континуирани рукописни низ

који би, вероватно, оставио и нешто другачији утисак о себи. Овако, уочене текстуалне варијације стоје усамљено у једном систематизованом критичком апарату. И са оваквим стањем ствари препознају се несумњиве назнаке сродствених веза међу појединим споменицима (нпр. упадљиво груписање свих типичних српских паримејника; Српски паримејник у неким елементима јавља се као претходник Московског паримејника). Наша анализа је потврдила, мада само у ширем смислу речи, односе за које се зна међу главним представницима српских и осталих словенских паримејника, што сведочи о укрштању њихових архетипова у неодређеној старини (нпр. блискост рукописних стабала Хиландарског и Захаријиног паримејника, као и настављање Дечанског на Григоровичев паримејник, а затим и значајна блискост српских паримејника с млађим, Лопковљевим паримејником).

4. ИЗДАЊЕ ТЕКСТА. У наставку доносимо издање Московског паримејника, у складу с начелима којих смо се држали у претходним издањима, од којих је најважније рашчитавање и тумачење скраћеница у рукописном тексту, што је у духу српске издавачке праксе (в. Јовановић – Савић 2009: 88, sub 7, 89, 107). Киновар замењујемо масним слогом (2009: 88, sub 13, 108), при чему су бојом истакнута слова овде обично пренета као велика, насловна, будући да се и у рукопису неретко истичу својом величином у односу на остала слова из реда.¹² Киноварне иницијале дајемо крупнијом градацијом. Пошто су прва два листа оштећена, у напоменама дајемо аналогна места из других паримејника која омогућавају разумевање, а неретко и васпостављање недостајућих делова текста. Издање садржи и савремену поделу на главе и стихове старозаветних целина намењених читању, без које би сналажење било отежано.¹³ Разуме се, оваквих структурних маркера у рукопису нема, па их зато и учитавамо дискретнијим, ситнијим слогом. Пунктуацијске знаке не слењујемо за слова, осим у функцији обележавања бројева. Текст доносимо ред за ред, не поравнавајући га и неводећи га на непрепознатљиву целину, у жељи да се сачува непосредан однос с изворником. У критичком апарату износимо најприближнија читања из других паримејника, или из више њих када није јасно како би се оштећено или савим изгубљено место могло читати. – После издања у прилогу доносимо напоредни преглед уводног одељка (прво читање из Књиге Изласка, 2.14–22)

¹² Изнимно се τ - у речи $\sigma\tau\iota\chi$ доноси као „мало“ због тога што се редовно потписује као врло ситно испод натписаног χ : τ . Условно се може говорити и о „великим“ словима јер су она само физички увећана, без суштинских разлика у потезу (уп. Јовановић – Савић 2009: 88, sub 11–12, 108). То благо увећање је, затим, неуједначено (практично од слова до слова), и у непосредној је вези с односом писара према функционалној и естетској страни његовог посла, који се, по исписивању одређених одељака главним мастилом, враћао унатраг ради дописивања киноварних слова у остављеним празнинама.

¹³ Оценили смо да за поетске целине то није потребно јер су оне дате преко инципи-та и јасно су истакнуте у самоме рукопису.

свих непосредно анализираних рукописа паримејника, чиме се стиче потпунија представа о односима који владају међу њима, а затим и фотографије сачуваног фрагмента српског паримејника из Москве.

МОСКОВСКИ ПАРИМЕЈНИК (ГИМ, збирка П. И. Штукина, број 31)

1а

Излазак 2.14 и вѣтера оуби египтѣнина . и оу{...±7}¹⁴
монси . и р(е)че аще тако быс(тъ) гласъ . 15 сл{...±7}-
раонь¹⁵ гласъ . и искаше монсеа {...±8}¹⁶
и отнде же монси от[ь] лица фара{...±8}¹⁷
вѣселн се въ землю мадиамьс{...±8 (16)}-
тора¹⁸ от[ь]ца своего вѣше . љ. д{...±9}-
сѣхоу овце . и приш[ь]дѣше на {...±10}-
плахоу¹⁹ лѣюще водоу . до о{...±10}-
ше²⁰ корнта . напonti овце {...±10}²¹
17 приш[ь]дѣше пастириѣ от[ь]ган{...±7}т{а}-
въ²² же мониси и избави ю . и почр[ь]пе нмь водоу
избавивъ ю . и напон нмь овце нхъ . 18 при-
доу же къ крагоулеви²³ (sic) от[ь]цоу скомоу . и рече

¹⁴ Изл. 2.14: и оу{...±7}] и оубоѣ же сд Г (грч. εφοβήθη δὲ (Μωυσήσ)).

¹⁵ Изл. 2.15: сл{...±7}раонь] слыша же фараонъ Г, слыша же фараонъ Х (грч. ἤκουσεν δὲ Φαραω).

¹⁶ Изл. 2.15: {...±8}] оубитѣ Г и др. (али обрнуто: оубитѣ монсеа Г, грч. ἀνελεῖν Μωυσήν).

¹⁷ Изл. 2.15: фара{...±8}] фараонова ÷ и Г и др. (грч. (ἀπὸ προσώπου) Φαραω καὶ (ῥκησεν)).

¹⁸ Изл. 2.15–16: въ землю мадиамьс{...±8 (16)}тора от[ь]ца своего вѣше . љ. д{...±9}сѣхоу овце] въ зема мадиамьскъ ÷ пришедъ же на зема мадѣмьскъ ÷ сѣде на стоуденць ÷ 16 нерюю же мадѣмьскоу вѣше ÷ љ: дъщерь пасжщъ овца ÷ нотора оца своего Г и др. сл. (грч. (καὶ ῥκησεν) ἐν γῆ Μαδιαμ̄ ἐλθὼν δὲ εἰς γῆν Μαδιαμ̄ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος. 16 τῷ δὲ ἱερεὶ Μαδιαμ̄ ἦσαν ἐπτὰ θυγατέρες ποιμαίνουσαι τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ιουθор). У М је дошло до испуштања и мењања редоследа делова текста, па би минимална реконструкција (само онога што је изгубљено услед физичког оштећења у самом рукопису), гласила: въ землю мадиамьс*{коу. (16) но}тора] мадиамьскъ Г, (мадиамьскоу) Х С Д ... 16 ... нотора Г (српски рукописи обично испуштају, попут З, с изузетком: етера С, као Ј); . љ. а*{дъщерь юже па}сѣхоу овце] . љ. дъщеры (дъщерь Г, дъщерь Х) юже пасехоу овце Д, (аже пасхоу) З.

¹⁹ Изл. 2.16: на {...±10}плахоу] на стоуденць чрпахъ Х, на стоуденць . чрпахоу С – на стоуденць . почрпахоу Д (само чрпахъ Г, без помена извора, као и грч. (παραγενόμενα δὲ) ἦντλον).

²⁰ Изл. 2.16: до о{...±10}ше] дондѣже напльнише С (уп. дондеже напльниш Г, грч. ἕως ἔλθησαν; др. српски паримејници нешто другачије). Вероватно: до о*{н[ь]д[ь] же напльни}ше.

²¹ Изл. 2.16: {...±10}] оца своего Г, от[ь]ца своего Х Д С (грч. τοῦ πατρὸς αὐτῶν / Ιουθор). Очекивано: *{от[ь]ца своего} , јер се отьць овде пише као оѣ- (Изл. 2.16, 18, 22).

²² Изл. 2.17: от[ь]ган{...±7}тавъ] отьганиах{...} вьставъ Х, от[ь]гонахоу е . вьставъ С, от[ь]гонахоу ю . вьставъ Д (грч. (οἱ ποιμένες) ἐξέβαλον αὐτάς: ἀναστάς (Μωυσήσ)) – и от[ь]гнашъ а ÷ вьставъ Г.

²³ Изл. 2.18: къ крагоулеви] к рагоулеви Г (грч. πρὸς Ραγουηλ).

нмь что оускорнсте . и придосте д(ь)н(ь)сь . 19 Они же рекоше келюу . мюужь егүптѣннинь избави-
ть ны от[ь] пастирь . и натрѣпавь водоу и напои ох'-
це наше . 20 он же р(е)те дьщерець сконмь где юсть .
потто тако оставили юсте ч(о)в(ѣ)ка . призовите
да часть хлѣбь . 21 и въсели се монси къ ч(о)в(ѣ)коу .
и дасть сепетороу дьщере свою (sic) монсеови женоу .
22 и непразна бивши жена его . и роди с(ы)на и нар(е)те
име келюу гръсамь г(лаго)лне . тако пришльць ксмь
азь на земли тоужден . име въторолоу нар(е)те юли-
зорь . тако в(ог)ь от[ь]ца моего помощникъ ми юсть .
тако же избави ме от[ь] роукы фараоновн :-

Прок(и)мень . ѿ . Пс(а)л(ь)мь . рлѣ . Глас(ь) . ѿ . Г(оспод)и м(н)л(о)сть твоя
и истина и дѣло роукоу твою не прѣзри .

с(тн)х(ь) . **Испокѣм'** се текѣ г(оспод)и всѣмь ср[ь]д[ь]цемь монмь . и
прѣдъ анг(е)лы твоимъ въспою тебѣ :-

От[ь] нова . Чтеніе . ѿ .

Јов 2.1 **Б**ыс(тъ) же тако придоу д(ь)н(ь)сь анг(е)лынъ в(о)жи прѣд[ь]ста-
ти прѣд[ь] г(осподе)мь . и днаволь приде по ср[ь]дѣ ихъ . 2 и р(е)те
г(оспод)ь днаволю от[ь]коуду тын приде . тогда

|16

{{...±5}}оль²⁴ прѣд[ь] г(о)с(поде)мь . прош[ь]дѣ под[ь]н(е)в(е)с(ь)наиа . и про-

{{...±7}}ачьскаиа²⁵ и придохъ [...±6] . 3 и р(е)те г(оспод)ь

{{...±7}}и²⁶ . вънет' ли рабоу моемоу нвокоу .

{{...±8}}ь²⁷ прѣмо келюу на земли . незлобн-

{{...±8}}и²⁸ истиннь . и непорочнь . и бо-

{{...±9}} о)грѣбае се²⁹ от[ь] всакого зла . аще бо

{{...±10}}езлобно³⁰ . ты же р(е)те погубити

{{...±10}}³¹ его , тыцетоу . 4 от[ь]вѣщавь

²⁴ Јов 2.2: {{...±5}}оль] р(е)те днѣволь Г (грч. εἶπεν ὁ διάβολος).

²⁵ Јов 2.2: про{{...±7}}ачьскаиа] прохождъ въстѣскжл Г, прохождъ всацьскоюу С (грч. ἐμπεριπατήσας τὴν σύμπασαν).

²⁶ Јов 2.3: {{...±7}}и] днаволю Х З, днѣволю С – къ днаволю Л (грч. πρὸς τὸν διάβολον).

²⁷ Јов 2.3: {{...±8}}ь] ѣко нѣстъ Г, ѣко нѣстъ Х и др. (грч. ὅτι οὐκ ἔστιν).

²⁸ Јов 2.3: незлоби{{...±8}}и] ч(о)в(ѣ)къ незлобнѣ Г, ч(о)в(ѣ)къ незлобнѣ Д (грч. ἄνθρωπος ἄκακος). Вероятно: незлобн*{{...±8}}и] ч(о)в(ѣ)къ]]и] .

²⁹ Јов 2.3: во{{...±9}} о)грѣбае се] в(о)гочътець :- о)грѣбаа сд Г, в(о)гочътець : о)грѣбае се Х и др. (грч. θεοσεβής, ἀλεχόμενος (ἀπὸ παντὸς κακοῦ)).

³⁰ Јов 2.3: {{...±10}}езлобно] дръжитъ се незлобно С (грч. ἔχεται ἀκακίως).

³¹ Јов 2.3: {{...±10}}] въсѣ имѣннѣ Г, вса имѣннѣ С, вса имѣннѣ Х – все илненіе З – илненнѣ Д (грч. τὰ ὑπάρχοντα (αὐτοῦ)).

{...±10} г(о)с(подє)вн³². кожоу за кожоу все кєли-
ко {...±9}а|сть . за д(оу)шоу свою ч(о)в(ѣ)къ³³. 5 и не
до сего ж{є н{|}}³⁴ послы роукоу твою . и косни се ко-
стєхъ єго . аще не въ лице те бл(аго)с(ло)внѣ . 6 и рече г(оспод)ъ
днѣволоу . се прѣдаю ти єго . нь тъкмо д(оу)шоу
єго схранын . 7 и нзыде днѣволь ѡт[ъ] лица г(о)с(под)на .
и порази нѡва гноємь лютомь . ѡт[ъ] главн до
ногоу . 8 и приєтъ нѡвъ чрѣпъ . да строужеть
гнон свон . и сѣдѣше нѡвъ вънѣ града на
слѣтнщи . 9 лѣтомь же мнозѣмь прѣш[ъ]дъши-
мь . р(є)те нѡвоу жена єго . доколѣ страждешн
г(лаго)лє . 9а се ждоущнмь и еше маломь врѣменемь .
сп(а)сеннє кємоу єго . 9б се же погнбє памєть твоѧ
ѡт[ъ] землє . с(ы)новє твои и дщєри моєго чрѣва .
стр(а)сть и болѣзнь ѡ ннхже азъ въ тѣше троу-
днх' се . сь оуслинємь . 9с ты же самь въ гнон и
въ чрѣвєхъ сѣднши . ѡб ноцѣ на яснѣ . 9д а азъ
же заблѡуждаю ѧко раба . на мѣсто ѡт[ъ] мѣста
прѣходецин . въ храмнноу ѡт[ъ] храмннын . ждоу-
щн сл(ъ)н(ъ)ца [...±4] когда зандетъ . да почнє ѡт[ъ]
троуда и стр(а)сти єже мє ѡдрѣжитъ . 9е нь р'ци
кєтерь г(лаго)ль г(о)с(подє)ви . да оуморнтѣ те . 10 ѡнь же възрѣ-
въ на ню и р(є)те кєн . почто ѧко єдина ѡт[ъ] безоу-
мннхъ жєнь снє г(лаго)лєши . аще бл(а)гага прн-
кѡвѣ ѡт[ъ] роукъ г(о)с(под)нє . злыхъ ли не прѣтрьпнвѣ .

||2а

ѡ всѣхъ снхъ приключьшнх[ъ] се мн{ѣ {...±6}}-
жє³⁵ не сьгрѣши нѡвъ оустънмѧ сво{{...±5}}³⁶
г(о)с(подє)мь . и не дастъ безоумнє г(о)с(подє)ви :-
Въ чє(тврѣтъ)к(ъ) . **С**вєтѣын . **П**ѣн(нє) . **З**а[о]утра . **Г**лас(ъ) . **Г** Ѧ{{...±6}}

³² Јов 2.4: {...±10} г(о)с(подє)вн] же днѣволь рече г(осподє)ви Х (грч. δὲ ὁ διάβολος εἶπεν τῷ κυρίῳ) — же днѣволь г(осподє)ви и р(є)те Г С — же днѣволь г(осподє)ви Д.

³³ Јов 2.4: {...±9}а|сть. за д(оу)шоу свою ч(о)в(ѣ)къ] имать ч(о)в(ѣ)къ дастъ ти за д(оу)шоу свою С, имать ч(о)в(ѣ)къ : дастъ за д(оу)шоу (sic) Х, имать ч(ловѣ)къ. да(тъ) за д(оу)шж своѧ Л (грч. (ὅσα) ὑπάρχει ἀνθρώπῳ, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐκτείσει] var. δώσει ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ). У М је дошло до прєметања делова текста, а реконструкция оштеѣног дела би требало да гласи: *{|имать а}|а|сть.

³⁴ Јов 2.5: ж{є н{|}}] же нь Х С (грч. οὐ μὴν) δὲ ἀλλὰ).

³⁵ Јов 2.10: мн{ѣ {...±6}}жє] емз ∴ нїєкоже Г и др. (грч. ἐν πᾶσιν τοῦτοις τοῖς συμβεβηκόσιν) αὐτῷ οὐδὲν (ἤμαρτεν ἰωβ)).

³⁶ Јов 2.10: сво{{...±5}}] свонмѧ прѣд[ъ] Д Л (грч. τοῖς χεῖλεσιν) [var. add. αὐτοῦ] ἐναντίον (τοῦ θεοῦ)).

принѣмь въ ланнтоу³⁷ за родь чл(о)в(ѣ)тъ {{...±7}}-
 гнѣван се³⁸ свободи изъ истлѣни{{...±6}}³⁹
 нашъ г(оспод)н слава тебѣ и пом(н)лоуи н{{...±5}}⁴⁰
Прок(и)мень .**ѧ**. **Пс(а)л(ъ)мь** .рл̣з. **Глас(ъ)** .**ѧ**. **Да** разоу{м}{{...±4}}⁴¹
 тако иде тебѣ г(оспод)ь . ты единь виш'нын по
 всен земли . с(тн)х(ъ) . **Кто** оуп[о]довитъ се тебѣ б(ож)е .
 не прѣмльти ни оукротн ∴ **От[ь]** пр(о)рочества <и>-
 реминна . **Чтение** .**ѧ**.

Јеремија 11.18 **Г**(оспод)н скажи ми н разоумѣю . тогда видѣхъ на-
 чинанна ихъ . 19 азъ же тако н агне незлобиво .
 ведолю на заколение . н разоумѣхъ тако на ме
 подмыслише . н подмыслише г(лаго)люще . **придѣте**
 въложи мь дрѣво въ хлѣбъ яго . н състремъ яго
 тако землю живоуцихъ . н иде яго не боудет'
 поменован'но к' томоу . 20 г(оспод)н силоу соуди правдоу .
 н искоуши оутробы ср[ь]д[ь]ца . да виждоу мьсть от[ь] те-
 бе на нихъ . тако к тебѣ от[ь]крыхъ безаконне мое .
 21 сего рад[н] тако г(лаго)летъ г(оспод)ь . на моужн ататовын .
 искоуще д(оу)шоу н г(лаго)люще не имашн пр(о)рочество-
 вати ѿ имени г(о)с(подь)ни . аще ли не оумрешн въ роу-
 кахъ нашихъ . 22 сего рад[н] тако г(лаго)ле г(оспод)ь силы . се азъ
 посѣщаю на нихъ . юноше ихъ ороужиемъ ,
 оумроутъ . н остан'ка не боудеть въ нихъ .
 с(ы)нове ихъ н дщери ихъ глады нзмроутъ .
 23 н остан'къ имъ не обрещеть се . тако наведе
 зло на живоуще въ анатотѣ . н посѣщенна
 ихъ 12.1 правед[ь]нь еси г(оспод)н . тако от[ь]вѣща къ тебѣ
Обате соудъ възг(лаго)лю к тебѣ . что тако поутъ
 нечъстивыхъ спѣють се . гоб'зы бнше всн
 |26
 {{...±7}}е се⁴² от[ь]мѣтаице мь . 2 насадилъ еси

³⁷ Р. 4 (тропар): оу{{...±6}} принѣмь въ ланнтоу] оударени за ланнтоу Д, оударены за ланнтоу С – оударень въ ланнтоу Х – оударенон в ланитъ Г (грч. Ο ῥάλπισθεῖς). Вероятно: оу*{{ддрение}} принѣмь въ ланнтоу.

³⁸ Р. 5–6 (тропар): {{...±7}}гнѣван се] н не прогнѣван се Д (грч. καὶ μὴ ὀργισθεῖς).

³⁹ Р. 6 (тропар): изъ истлѣни{{...±6}}] ѧзъ истлѣниѣ ∴ животъ Г и др. (грч. ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν (ἡμῶν)).

⁴⁰ Р. 7 (тропар): н{{...±5}}] ны ∴ √ Г Х С Д – нас(ъ) Л З (грч. (καὶ σῶσον) ἡμᾶς).

⁴¹ Р. 8 (Пс 82.19): да разоу{м}{{...±4}}] да разоумѣють Х С Д (н познамгъ Г, грч. καὶ γνώτωσαν).

⁴² Јеремија 12.1: {{...±7}}е се] от[ь]мѣтающе се С Д – отьмѣтающен се Х – от[ь]мѣташи ед Г (грч. οἱ ἀθετοῦντες). Очевидно: *{{от[ь]мѣтающ}}е се.

{...±5}нише се⁴³. чеда створише плодь . близь
 {...±6}стоць⁴⁴ ихъ . далече ѿт[ь] оутробы ихъ .
 {(3) ...±7}а]иши⁴⁵ ме и видѣ ме и искоуши ср[ь]д[ь]це
 {...±6}⁴⁶ собою . съберн тако ѿвце на заколюе-
 {...±6}ѣсти ке⁴⁷ въ д(ь)нь заколюенна ихъ . 4 до-
 {...±6}лаеть се⁴⁸ земля . и трава сел'нага .
 {...±4}хнеть⁴⁹ ѿт[ь] злобь живоуциихъ на земли .
 истрепоуть скоти по земли . и все птице и ре-
 коуть не оузритъ в(ог)ь поутен нашихъ . 5 твои
 нозѣ течета и ослабѣета . 9 тако тако г(лаго)люеть г(оспод)ь .
 идѣте и съберите все звѣри сел'ниие . и да при-
 доуть снѣсти ке . 10 пастирне мнозыи просмра-
 днише винограды мои . и оскъврнише чистъ
 мою . даше чьсть въжделан'ноюю мою . въ поу-
 стинию непроходноюю . 11 положен'на быс(ть) въ про-
 смраждение погыбѣли . 14 тако тако г(лаго)люеть г(оспод)ь . ѿ
 всѣхъ соудѣхъ злыихъ прикасающимъ се до-
 стоианнемъ моимъ . еже раздѣлихъ люд[е]мъ мо-
 имъ нз(ран)яекомъ . се азъ въстрыгаю ѿт[ь] земли ихъ .
 и домы нюдovy полагаю по ср[ь]дѣ ихъ . 15 и боудеть
 по томъ егда низложоу ке . възвращоу ке и по-
 ложоу ке и пом(н)лоу ке . и въсело ихъ къждо въ до-
 стоианне ихъ свое . и кождо въ домъ свое . и
 въ землю свою :- **Вь** те(твьрь)къ . **Вет**(ерь) . **Прок**(иленъ) . **Пс**(ал)ь(ь)мъ . рл'н.
Глас(ь) . ѡ . **И**зми ме г(оспод)и ѿт[ь] чл(о)в(ѣ)ка лоукава . и ѿт[ь] лоу-
 жа крика избави ме . **с**(тн)х(ь) . **По**острише языкъ
 свои тако зминнь . гадъ аспидовъ въ оустѣхъ
 ихъ . **Ѧ**т[ь] исхода . **Ч**тенне . ѡ .

Излазак 19.10 **Р**(ече) г(оспод)ь къ монсеови . низышьдь св[ѣ]дѣтельствои
 людемъ своимъ . ѿцѣстити ке до д(ь)н(ь)сь . оутрѣ
 испероуть рнзы свои . 11 и да в[оу]доуть готови въ

⁴³ Јеремија 12.1: {...±5}нише се] и оукорѣнише се Х С — и оукоренишъ са Г, и оукоренише се Д (грч. καὶ ἐρριζώθησαν).

⁴⁴ Јеремија 12.2: {...±6}стоць] ты си оустоць Х С Л З (грч. ἐγγύς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν).

⁴⁵ Јеремија 12.3: {...±7}а]иши] и т[ь] г(оспод)и знаиши Х С Д (грч. καὶ σὺ, κύριε, γινώσκεις (με)).

⁴⁶ Јеремија 12.3: {...±6}] мое : прѣд[ь] Х и др. (грч. τὴν καρδίαν) μου ἐναντίον (σου)).

⁴⁷ Јеремија 12.3: на заколюе[...±6]ѣсти ке] на заколение :- и ѿцѣсти ѡ Г, на заколение : и ѿцѣсти ке Х и др. (уп. грч. ἄγινον αὐτοῦς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν).

⁴⁸ Јеремија 12.4: до[...±6]лаеть се] доколѣ въсплачетъ са Г, доколѣ въсплачетъ се Х и др. (грч. ἕως τότε πενθήσει).

⁴⁹ Јеремија 12.4: {...±4}хнеть] нсьхнеть Х Д Л З (грч. ξηρανθήσεται).

д(ь)нь трети . въ д(ь)нь бо трети снидеть б(ог)ь
||3а

въ гороу синанскою . прѣдъ всѣмъ люд[ь]мъ .

12 и сот[ь]лоутиши люди окръсть . г(лаго)лѣ вънимаѣте

себѣ . ни възыти на гороу . ни косните се ниче-

сомоу же сот[ь] ниже . всакын оубо косноуви се горѣ .

сѣдѣти оумреть . 13 и не коснетъ се же роука ка-

мениемъ бо побниемъ боудеть . аще ли скотъ

боудеть . аще ли ч(л)в(ѣ)къ боудеть не имать живъ

быти . югда же г(лаго)ла гласомъ троубниимъ . соти-

де сот[ь] горы . 14 и низыди монсею къ людемъ . съ горы

с(ве)тыи . и испраше ризы . 15 и р(е)че людемъ боудѣте

готови въ трети д(ь)нь . и не пристоупаѣте къ же-

намъ . 16 и быс(ть) же въ д(ь)нь трети . соущи къ оутрѣни-

ци быше . гласи и мльнии . и облакъ тъмьнь

на горѣ синансцѣи . гласъ троуби звещаше вель-

ми . и оубоаше се вси люд[и]и сѣщии въ странѣ . 17 и въ-

зведе монси люди соущи въ срѣтении б(о)жнѣ .

сот[ь] становъ своихъ . и сташе подь гороу синанскою .

18 гора же синанская днмѣше се вса . зане сниде б(ог)ь

на ню сог(ь)немъ . и въсхождаше днмъ . тако и днмъ

ис пещи . и оужасоше се люди зѣло . 19 и бише же въ-

си гласи троубнии . прѣбывающе крѣпци зѣло .

монси г(лаго)лаше б(ог)ь же сот[ь]вѣщаваше кмоу гласомъ ,

къ кмоу : Прок(и)мень . б̄ . Глас(ь) . д̄ . И зми мѣ г(оспод)и сот[ь] ч(л)в(ѣ)ка

лоукаваго и сот[ь] моужа неправѣдна избави мѣ .

с(ти)х(ь) . И же помыслише неправдоу въ ср[ь]д[ь]ци своихъ . въсь

д(ь)нь сопляхоу се на мѣ брании :

Сот[ь] нова Чтенне . б̄ .

Job 38.1 **Р**(е)че г(оспод)ь нвоуоу скозѣ боуроу и облакъ . 2 кто скрыва-

ють имена⁵⁰ (sic) свѣтъ . сѣдрже г(лаго)ль въ ср[ь]д[ь]ци . мене же

ли непщоуиетъ танти . 3 прѣпоиши тако и мьтъ

чрѣсла свои и въпрошоу те ты же ми сот[ь]вѣщан .

4 где вѣше югда основахъ землю . повѣждъ же

ми аще оумреть⁵¹ (sic) разоумъ . 5 кто положи мѣры-и⁵² (sic)

|3б

аще вѣсни . или кто положи врьвь на нѣи . 6 на

⁵⁰ Job 38.2: скрываютъ имена] съкриваен мене X, (скриваен) C (грч. (τις οὗτος) ὁ κρύπτων με).

⁵¹ Job 38.4: оумреть] оумѣиши X C Л З (грч. (εἰ) ἐπίστη (συνεσιν)).

⁵² Job 38.5: мѣры-и] мѣры : еи Г – мѣры иа Х – мѣрь еи C (грч. τὰ μέτρα αὐτῆς).

чедь же кроузы ие оудръжеть се . кто же ксть
 положиви камень краноугльнини на нен . 7 и
 егда бнше звѣздыи . и вспѣше мѣ гласомь
 велиемь вси анг(е)ли мни . 8 и заграднше море ва-
 ты⁵³ (sic) . рек'ше раждае се . егда възмоушаше се ис чрѣ-
 ва м(а)т(е)ре свое . исходи 9 положихъ же прѣдѣли⁵⁴ (sic) оудѣ-
 ннне . и мьглою же повынхъ . 10 и положихъ имь
 прѣдѣли . и обложь затвори врати . 11 и рѣхъ
 же кмоу до сего приндешн . и не прѣндешн .
 нь въ тебѣ самою . и съкроушетъ се твоюе вль-
 нын . 12 или при тебѣ створинхъ свѣтъ оутрънын .
 днныца же свѣсть чинь свон . 13 приеть се крило-
 ма земле . и стр(а)сти⁵⁵ (sic) нечъстивнхъ оутимоу от[б]
 ннхъ . 14 келко приемь брение от[б] земле . створи
 животн . и г(лаго)ль живь положи на земли . 15 от[б]и^х
 же от[б] нечъстивнхъ свѣтъ . и мишьцоу грѣ-
 дынхъ съкроушнхъ . 16 приде ли на истокъ морь-
 скын . стопаи ли по бездннѣ ходилъ еси . 17 от[б]врѣ-
 заютъ ли ти се страхъ врата н(е)б(е)с(ь)ната . вратъ-
 ници же ли адови видѣше те и оужасоше се . 18 на-
 выче ли широтамь н(е)б(е)с(ь)нымь . възвѣсти ми
 оубо колника . или кою ксть 19 въ коюи земли . въ-
 двараютъ се свѣтъ . тѣмже кою мѣсто 20 аще ве-
 дешн мѣ въ прѣдѣль нхъ . аще ли извѣси стѣ-
 зе нхъ 21 вѣси оубо тогда се еси родилъ . число же лѣт[б]
 твонхъ много . 22 приде же ли въ скровища снѣжа-
 ната . скровища ли градъната видѣль еси . 23 ще-
 дить ли ты се въ годиноу врагомь . въ брани и
 тоужды⁵⁶ (sic) . 42.1 от[б]вѣшавъ же новь р(е)те г(о)с(поде)ви . 2 вѣдѣ тако
 всачьската можешн . и не изнемагаютъ ннче-
 соже . 3 кто ксть таен тебе свѣтъ . щеде же г(лаго)лет[б]
 тебе танти непцоуютъ . кто же възвѣсти-
 ||4а
 ть ми нхъ же не в[ѣ]дѣхъ . велиа и чюд[б]ната нхъ же

⁵³ Јов 38.8: ваты] враты Г и др.

⁵⁴ Јов 38.9: прѣдѣли] емъ облакъ Г Д – кмоу облакы Д Л, кмоу облаки Х (грч. ἐθέμην δὲ αὐτῆ ἰερός (ἀμφιάσιν)).

⁵⁵ Јов 38.13: и стр(а)сти] и истрести С, и истрасти З – истрасти Г, истрести Х Д (грч. ἐκτινάξει (ἀσεβεῖς ἐξ αὐτῆς)).

⁵⁶ Јов 38.23: въ брани и тоужды] въ брани и тежи С / въ д(т)нъ брані и тажѣ Г, въ д(ь)нъ брани и тежи Д Х (грч. εἰς ἡμέραν πολέμου καὶ μάχης).

не вѣдѣхъ . 4 послушан мене г(оспод)н да и азъ г(лаго)лю . въ-
 прошоу же те ты же мн ѿт[ъ]вѣшан . 5 слоухомъ оуха
 слышаахъ те . прѣжде си н(ы)ня око мое не видѣ те .
Прок(нмень) . ѿ . Глас(ь) . ѿ . Изми ме ѿт[ъ] врагъ моихъ в(ож)е . и ѿт[ъ]
встающихъ на ме ѿт[ъ]ми ме . с(ти)х(ь) . Избави ме ѿт[ъ] тво-
решнихъ безаконие . и ѿт[ъ] моего крива сп(а)си ме .
ѿт[ъ] пр(о)рочества исанна Чтение . ѿ .

Исаија 50.4 **Г(оспод)ъ** дасть ми языкъ наказанню . и разоумѣю
 югда п[о]добають ми рещи слово . и положи ми оутро .
 и приложи ми оухо слышати . 5 и наказанне г(о)с(подь)не
 ѿт[ъ]връзають ми оуши . и азъ не противлю се имъ .
 ни въ прѣкъ имъ не г(лаго)лю . 6 плещи мои вѣдахъ на
 раны . и ланита мои на оударенне . лица же
 моего не ѿт[ъ]вратишь . ѿт[ъ] стоуда запльванна . 7 и г(оспод)ъ
 подошникъ ми быс(ть) . сего рад[и] не посрамлю се нь по-
 ложихъ лице мое яко твердин камень . и ра-
 зоумѣхъ яко не имамъ постыдѣти се . 8 яко при-
 ближи се оправдаен ме . кто съ мною седесть да про-
 тивоу мнѣ станеть въкоупѣ . и кто соуди съ мь-
 ною да приближитъ се мнѣ . 9 се г(оспод)ъ помагають ми .
 кто ме озлобитъ се вси яко риза обетьшають .
 и яко и трѣвь снѣсть выи . 10 кто въ васъ боиетъ се г(оспод)а .
 да оуслышоутъ глас(ь) ѿт[ъ] ѿтрока юго . ходещен въ
 тмѣ не видеть свѣта . и надѣющимъ се на г(оспод)а .
 оутвѣрдитъ се . 11 и се всѣхъ ви огнь пожежеть .
 и оукрѣплають се пламень . ходитъ по свѣтоу
 огна вашего . и пламень югоже раждегли есте .
 мене ради быс(ть) снѣ вамъ . и скръвью оуснетъ :~
Прок(нмень) . Глас(ь) . Теж(ькъ) . Кнезы люд[ъ]си⁵⁷ (sic) съвраше се въкоупѣ
на г(оспод)а и на х(ри)с(т)а юго . с(ти)х(ь) . Въскоую шеташе се языци .
Въ пе(ть)к(ь) . С(ве)тын . На[о]утра . Пѣн(нѣ) . Глас(ь) . ѿ .
Д(ь)н(ь)сь црковнага шпона въ шпльченне⁵⁸ (sic) раздра се .
 |4б

законопрѣстоупникомъ . сл(ь)н(ь)це лоутию свою съкры-
 ють . вл[а]д[ы]кы зре распинаема :~ **Дроуг(ое) . Пѣн(нѣ) . Глас(ь) . ѿ .**
Распен'шоу ти се х(ри)с(т)е в(ож)е погыбе швида и поправа
быс(ть) сила вражна . ни анг(ель) бо ни чл(о)в(ѣ)къ нь ты
самъ сп(а)си ни г(оспод)н слава тебѣ :~ **Прок(нмень) . Глас(ь) . ѿ .**

⁵⁷ 4а, р. 30 (Пс 2.2): Кнезы люд[ъ]си] Кнези людьси Х С Д – Кнези людьсти Г (грч. οἱ ἄρχοντες).

⁵⁸ 4а, р. 33 (тропар): въ шпльченне] въ шблченне Г и др. (грч. εἰς ἔλεγχον).

Г(оспод)н въ помощь мою вън'ди г(оспод)н на помощь мою по-
тщи се ∴ с(ти)х(ь) . Да постыдетъ се и посраметъ се въ-
коупѣ . искоушен д(оу)шоу мою въкоупѣ погоуби-
ти изети ю ∴ Ѡт[ь] пр(о)рочества захарина Чтен(нiе) .ѧ.

Захарија 11.4 Тако г(лаго)лiеть г(оспод)ь 10 принмоу жьзль мон добрын . и
от[ь]вр'гоу разорити завѣтъ мон . ѡже завѣщах'
къ всѣмъ людемъ земльнымъ . 11 и разоум'ють
хананен . овецъ хранимiе . зане слово г(о)с(подь)нiе
естъ 12 рекоу къ нимъ аще добро естъ прѣд[ь] ваим .
дадите мьздоу мою или от[ь]рещете сте⁵⁹ (sic) . и поста-
више мьздоу мою .ѧ. сребр'никъ . 13 и рече г(оспод)ь
къ мнѣ вложихъ въ гръннiа⁶⁰ и не мотри . аще
съкроушен'но боудеть . такоже искоушенъ бых'
за ню . и приехъ .ѧ. сребр'никъ . и положихъ
и въ храмъ г(о)с(подь)нъ въ гръннiа . такоже сказа мнѣ г(оспод)ь ∴
Прок(имень) . Глас(ь) .Ѣ. Ты г(оспод)н съхраниши мѣ и съблюдеши
мѣ от[ь] рода сего въ в(ѣ)кы . с(ти)х(ь) . Ѡп(а)си мѣ г(оспод)н тако оскоу-
дѣ прѣп[о]добьнъ тако оумалише к истини от[ь] с(ы)новъ чл(о)вѣт'ьскыихъ ∴
Въ пе(т'ь)к(ь) . Вст(ерь) . Прок(имень) . Дивьнъ б(ог)ь въ с[вѣ]т'ьх[ь] свонхъ . с(ти)х(ь) . въ цр(ь)квax[ь] .
Таж(е) . Ѡт[ь] исхода . Чтеннiе .ѧ.

Израак 33.11 Г(лаго)ла г(оспод)ь къ монсеови лицемъ къ лицюу . тако кто
възг(лаго)лiеть къ своѣмоу дроугоу . и послани быше
къ станюу . слоуга же ис(оу)сь с(ы)нъ навгыннъ . юнь
си не исхождаше от[ь] скыннiе . 12 и р(е)че монси къ г(оспод)оу .
се тын мнѣ г(лаго)лiеши възведи люди сие . ты же
яви мнѣ югоже тын слешн⁶¹ съ мною . ты же мнѣ
р(е)че вѣм' те пате всѣхъ . и бл[а]год[ѣ]тъ нмашн от[ь] мѣ-
не . 13 и р(е)че монси аще оубо ообрѣтохъ бл[а]год[ѣ]тъ .

⁵⁹ Захарија 11.12: от[ь]рещете сте] от[ь]рещете са Г, отърещете се Х С Д (грч. ἀπειλασθε).

⁶⁰ Због начина писања крајњег „јер“ (високе петље) ово би се могло прочитати као въ гръннiа. Четири реда ниже, међутим, готово да нема сумње да се на последњем месту у речи налази „он“ (на снимку се види само трбух, без левог стубића). Да су обе форме могуће у словенским изворима в. нормализацију одредница у: МикЛОСИЧ 1862–1865: s. vv. гръннiа, гръннiа, гръннiа, 146; другачије је решено у: SJS 8 (1964): s. vv. гръннiа, гръннiа, гръннiа, 440; грч. εἰς τὸ χωνευτήριον). Уп. оба пута въ гръннiа Х, въ гръннiа С Д.

⁶¹ Грешком ты нлешн у издању А. А. Пичхадзе (1998: 39, Исх. XXXIII 12, sub 14) због непознавања уобичајеног обележавања дужине вокала удвајањем вокалских графема (без обзира на то да ли је реч о корену или о наставку), што је карактеристично за споменике из зреле српскословенске писмености.

Излазак 2.14–22

Григ. 726–73а	Хил. 896–906	Срп. 416–426
<p>ѣкоже ѡби егюптѣнина вѣтера ◊ и оубоѣ же са моіси ◊ и р(е)те аще тако ѣвѣ бысть г(лаго)лосъ ◊ 15 слыша же фараонъ г(лаго)лъ съ искаше оубити монсеа ◊ ѡтнде же монси ѡт[ъ] лица фараонова ◊ и въселн са въ зема маднаѣмскъ ◊ пришедъ же на зема мадѣѣмскъ ◊ сѣде на стоуденьци ◊ 16 нерѣѣ же маднѣмскоу вѣше ◊ дѣщеръ пасѣщъ ѡвца ◊ и котора ѡца своего прішедъше же чрѣпахъ дѣащъ ◊ дондеже напѣннѣшъ корыта ◊ напонтѣ ѡвца ѡца своего ◊ 17 пришедъше же пастырѣ и ѡт[ъ]гнашъ а ◊ вѣставъ же монси избави а ◊ и напон ѡвца ихъ ◊ 18 приаъ же к рагоулеви ѡ(тъ)цоу своему ◊ ѡнь же р(е)те почто ѣко оускористе прити д(ъ)несъ ◊ 19 ѡны же рѣшъ мажъ егюптѣнинъ избави ны ѡт[ъ] пастырѣ ◊ и потрѣпе намъ и напон ѡвца нашъ ◊ 20 ѡнь же р(е)те къ дѣщерѣмъ своимъ где естъ ◊ и въскъа ѡстависте тако чл(о)в(ѣ)ка ◊ призовѣте оубо да вѣсть хлѣвъ ◊ 21 въселн же са монси оу чл(о)в(ѣ)ка ◊ и въдасть сепфоръ дѣщерѣ своа моісеовнѣ женѣ ◊ 22 непразднѣ же бывъши женѣ и родн с(ъ)нѣ ◊ и ѡменова монси ◊ нма емоу герсамъ ◊ г(лаго)ла ѣко пришедецъ азъ есмъ на земли тоужден ◊ нма ◊ ѣмоу нар(е)те ианазаръ ◊</p>	<p>ѣкоже оуби оуѣтера негюптѣнина : оубоѣ же се монси : и рече аще тако ѣвѣ бысть глаголъ съ : 15 слыша же фараонъ глас(ъ) съ : и искаше оубити монсеа : ѡтнде же монсен ѡтъ лица фараонова : и въселн се въ землю маднаѣмскоу : сѣде на стоуденьци : 16 нерѣѣ же маднаѣмска : вѣташе : дѣщеръ пасоуше ѡвце ѡ(тъ)ца своего : пришедъше же на стоуденьць чрѣпахъ лѣюще водоу : дондѣже напѣнеть се корыта : нап(о)нтѣ ѡвце ѡ(тъ)ца своего : 17 пришедъше же пастырнѣ ѡтыганахъ{...} вѣставъ же монси : избави ѣ и потрѣпе нма : и напон ѡвце ихъ : 18 придоу же къ рагоуилоу ѡ(тъ)цоу своему : ѡнь же рече нма : что ѣко въскористе : прити д(ъ)н(ъ)съ : 19 ѡне же рѣше : чл(о)в(ѣ)къ негюптѣнинъ : избави ны ѡтъ пастырѣ : и потрѣпе намъ : и напон ѡвце наше : 20 ѡнь же рече къ дѣщемъ (sic) своимъ : къдѣ естъ и въскоую ѡстависте чл(о)в(ѣ)ка : призовѣте и оубо да вѣсть хлѣвъ : 21 въселн же се монси оу чл(о)в(ѣ)ка : и въдасть сепфоруу дѣщерѣ свою : монсеовнѣ женоу : 22 непразднѣ{н}а же бывъши жена : родн с(ъ)нѣ {н}менова кмоу монси нма : герсамъ г(лаго)ле ѣко пришедецъ есмъ азъ [...] на земли : тоужден : нма вътороуу нарече ианазаръ мн бысть : ѣко избави ме из роукн фараонови ◊</p>	<p>ѣкоже ѡби ѡѣтера егюптѣнина · ѡвоѣ же се монси и р(е)те · аще тако ѣвѣ быс(тъ) глас(ъ) сын · 15 и слышаше фараонъ глас(ъ) сын · и искаше ѡби монсеѣ · и ѡтнде монсин ѡт[ъ] лица фараонова · и въселн се въ землю маднѣмскоу · и сѣде на стѡуденьци · 16 ѡ нерѣѣ же маднѣмска · вѣше · дѣщерн пасоуцихъ ѡвць · етера ѡ(тъ)ца своего · пришедъ же на стоуденьць · чрѣпахоу лѣюще водоу · дондѣже напѣннѣше корыта · напонтѣ ѡвце ѡ(тъ)ца своего · 17 и пришедъше же пастырнѣ ѡт[ъ]гонахоу е · вѣставъ же монси избави е · и потрѣпе нма · и напон ѡвце нма · 18 и придоу же къ рагоуилоу ѡ(тъ)цоу своему · ѡнь же р(е)те нма · что ѣко ѡскористе прити д(ъ)н(ъ)съ · 19 ѡни же рѣше · доужь егюптѣнинъ избави ны ѡт[ъ] пастырѣ · и потрѣпавъ напон ѡвце наше · 20 ѡнь же р(е)те къ дѣщеремъ своимъ гдѣ естъ · и почто такого ѡстависте чл(о)в(ѣ)ка · призовѣте и ѡбо да вѣсть хлѣва · 21 въселн же се монси ѡ чл(о)в(ѣ)ка · и въдасть сепфоруу · дѣщерѣ свою · монсеовнѣ женоу · 22 непразднѣ же бывъши жена родн с(ъ)на · и именована монси нма емоу герсамъ г(лаго)ле · ѣко пришедецъ есмъ азъ на земли тоужден · нма вътороуу нар(е)те тѣ еаназаръ · ѣко б(ог)ъ ѡ(тъ)ца моего помоушннѣ мон естъ · ѣко избавитъ ме изъ роукы фараонови ◊</p>

Деч. 1306–131a	Моск. 1a	Пећ. 76в–77a
<p>іако вьєра єгүптѣннина оуби оубоіав' же се монси и р(е)те аще тако глас(ь) быс(ть) іавѣ 15 слышав'ше фаразонь глас(ь) . нскаше оубенти мосеа . хотиде же монси хот[ь] лица фаразонава . и вьсели се въ землю маднѣамьскоу . приш[ь]дѣ же въ землю сѣде на строуден'ци . 16 іереа маднѣамьска . вѣ же ѿ дьщеры иже пасехоу ов'це хот(ь)ца своего . приш[ь]дѣшоу же на стоуден'ць . потрѣпахоу водоу дондеже испльнет' се корнта . напоити ов'це хот(ь)ца своего . 17 и приш[ь]дѣше пастырне хот[ь]гонахоу іе . вьстав' же монси избави іе . и потрѣпе нмь и напои ов'це ихъ . 18 и придоу къ рагоуилоу хот(ь)цоу своему . он' же р(е)те нмь тто іако оускорнсте прити д(ь)н(ь)сь . 19 оне же рѣше . ч(а)в(ѣ)кь єгүфтѣннинь избави ни хот[ь] пастыр' и потрѣпе ни и напои ов'це н(а)ше . 20 он' же р(е)те дьщерець свонмь . да где іес(ть) вьскоую тако оставнсте ч(а)в(ѣ)ка . призовете оубо іако да снѣсть хлѣба . 21 начеть же монси жити оу ч(а)в(ѣ)ка того . и даст(ь) сепфороу дьщерею свою мосеови женоу . 22 непразна же бывьши родн(ь)на . нар(е)те же монси нмь іелоу гирне . г(а)голе іако пришльць азъ іесль на земли . тоужден . нмь же вьторомоу нар(е)те . єанезерь . б(о)ж(е) хот(ь)ца моего помощникъ мн быс(ть) . іако избави мє из роукы фаразонави .</p>	<p>и вьєра оуби єгүптѣннина . и оу[...]} монси . и р(е)те аще тако быс(ть) гласъ . 15 сл[...]}разонь гласъ . и нскаше монсеа [...]} и хотиде же монси хот[ь] лица фара[...]} вьсели се въ землю маднѣамьс[...]} 16 ...]}тора хот(ь)ца своего бѣше . ѿ . д[...]}сѣхоу ов'це . и приш[ь]дѣше на [...]}плахоу лѣюше водоу . до хот[...]}ше корнта . напоити ов'це [...]} 17 приш[ь]дѣше пастырне хот[ь]ган[а[...]}т]авь же монсини и избави іе . и потрѣпе нмь водоу избавнвь іе . и напои нмь ов'це ихъ . 18 придоу же къ крагоулевн (sic) хот(ь)цоу своему . и рече нмь тто оускорнсте . и придосте д(ь)н(ь)сь . 19 онн же рекоше іелоу . моужь єгүптѣннинь избавить ны хот[ь] пастыр' . и начрѣпавь водоу и напои ов'це наше . 20 он же р(е)те дьщерець свонмь где іестъ . потто тако оставнн іесте ч(а)в(ѣ)ка . призовите да іастъ хлѣбъ . 21 и вьсели се монсини къ ч(а)в(ѣ)коу . и дастъ сепфороу дьщерею свою (sic) монсеови женоу . 22 и непразна бивши жена іего . и родн(ь)на и нар(е)те нмь іелоу грьсалм г(а)голе . іако пришльць іесль азъ на земли тоужден . нмь вьторомоу нар(е)те єанезерь . іако б(о)г(ь) хот(ь)ца моего помощникъ мн іестъ . іако нже избави мє хот[ь] роукы фаразонави :-</p>	<p>іакоже оуби вьєра єгүптѣннина . оубоіа же се моуѣсін , и р(е)те аще снцѣ іавленъ быс(ть) г(а)голь сьн . 15 слнша же фаразон(ь) г(а)голь сьн , нскаше оубыти монсеа . хотиде же моуѣсін , хот[ь] лица фаразон(о)ва , и в'сели се въ землю маднѣамьскѣн . пріш[ь]дѣ же въ землю маднѣамьскѣн , сѣдѣ при кладен'ци . 16 с(в)ещен'никъ же маднѣамьскѣн бешє . ѿ дьщерін пасоуце ов'це хот(ь)ца своего . приш[ь]дѣ же чрѣпахоу , дондеже наплнннше корто , напоити ов'це хот(ь)ца своего . 17 пріш[ь]дѣше же пастырне изгнаше іе . вьставъ же моуѣсін и избави их(ь) , и напои ов'це их(ь) . 18 прідоше же къ рагоуилоу хот(ь)цѣ своему . сь же р(е)те нмь . тто іако оурнсте (sic) . єже прінты д(ь)н(ь)сь . 19 снє же рѣкоше . ч(а)в(ѣ)кь єгүптѣннинь избави нас(ь) хот[ь] пастырєн , и начрѣпе нмь и напои ов'це наше . 20 сь же р(е)те дьщерець свонм(ь) , где іес(ть) . и вьскоую снцѣ оставнсте ч(а)в(ѣ)ка . прінзоветѣ оубо іего , іако да іастъ хлѣбъ . 21 вьсели же се моуѣсін , оу ч(а)в(ѣ)ка . и вьдаде сепфороу дьщерею свою , моуѣсею въ женоу . 22 въ оутрѣвѣ же пріємши жена , родн(ь)на . и нменована нмє ємь моуѣсін , гир'салм' . г(а)голе . іако прішльць іесль въ земли тоужден . нмє же вьторомъ нар(е)те . єанезерь . б(о)г(ь) бо хот(ь)ца моего помощникъ мнѣ . избавни мє из' роукы фаразон(о)ви :-</p>

и ввучераси кннѣишнѣиша на
 лонѣн ирѣ аще таиоу гласъ са
 ра сонъ глава . ни нишѣ монсеи
 и сотнае се монсеи сонца фара
 вьселни се въземлю маднѣи ма
 тора соца ского къше . ѿ а
 еѿхоу совце . ипрншьше ма
 плахоу аѿбоце водоу . до
 шекорнта . мапонтии совце
 прншьше ластирни ѿган
 вьселлонѣн и нзѣавни . иишорѣи ма водоу
 нзѣавни вѣи . инапон нль совце ихъ . прн
 доуте ии рагоу леви соцу ѿ ои мау . ирече
 нль что оушкорнте . ипрн доуте дль . сонте
 регоше нмоу . моу съ игуптѣи нль нзѣавн
 тыны ѿ ластнра . иначрѣи авь водоу инапон со
 ценаше . сонте ре аще ре мь вѣи нль гдѣи сть
 пошто тако ѿ став нли не сть у авиа . прн доunte
 да мѣтх аѿбь . ии вселни монси ии кь у авиоу
 иа да сть еи теороу аѿцере своомонсе совни мау
 ии не прдѣавн вѣи шн ле ма нго . ире дн еи а ина ре
 ии меймоу гра сама гдѣи . тако прншь аѿце нель
 аз ма цеман тоу теи . ии мь второмоу маре тѣи
 зора . тако ѿ соца монсего помощни са лн н сть
 такои теи нзѣавни мь ѿ роуи са фара сон вн
 про . в . павь . раѣ . гла . а . гн мѣтх твои
 ии стннн иаѿ лароуи оу твою не прѣзан .
 ии мь ѿ к мь тебѣ гн вѣи мь с рце мь мониль . и
 прѣ дь аи глѣи твои ни вьшою тебѣ
 ѿ ии ва . у теи ни . в .
 ии те тако прндоу аи аи гла вѣи вѣи прѣ ста
 ты нѣи гль . иаи а во лѣи прн а еи сѣи хъ . ирѣ
 гь дн нѣи болоу ѿи ѿ доу тѣи и прннде . то гдѣи

оль прѣсмѣ . прошь помѣнати . н про
 ахьскай н продохъ . нрѣтъ
 . въметлнрибулоулоу нсоу .
 върѣмоулоулауелн . незлобн
 . нтнннннн . ннепорочьмъ . нбо
 . срѣбаете со всакого зла . ащево
 . злобно . тыме рѣногоубити
 . его , тыщетою . со вѣщавъ
 . н . напоузаисоу все нн
 . иста . задшоу свою хлбсѣ . нне
 . доеготе . послыроукоу твою . нисеннсно
 . стехъ нго . аще неволнцете блвнть . нрѣтѣ
 . днаволоу . испрѣданоу нго . нтымолошоу
 . нго съхраннн . ннзиделн вольволицанн
 . нпорази нсвагноемлндоу . со главно
 . ногоу . нпрннть нсваурѣпъ . дастроуждѣ
 . гноисвои . нсѣдѣше нсва въ мѣ града на
 . сметнщн . дѣтмъ темноу дѣмъ прѣшн
 . мѣ . ренсвоу те на нго . до колѣ страѣши
 . глѣ . сеждоушн мѣ ннщеламлоу в рѣмемѣ
 . спсе ннн нмоу нго . се те погнѣеламте твое
 . со землн . советъ ои ндѣщери моу нго рѣва
 . стротъ нболѣзнь со ннхъ ндѣ въ тѣ шетроу
 . днхъ . боу смлннмъ . ты те самъ въ гнои
 . въ буревѣхъ сѣдншн . сѣкнощъ на гнѣ . аа
 . те заблоу таяю тѣора ва . на мѣсто со мѣста
 . прѣхадещн . въ храмнноу со храмнннн . боу
 . цнн слнца . шогъздѣтъ . да поучн со
 . троу да нстрѣтнн теле сѣдрннн . нрцн
 . нтеръ глѣ гнн . да булорнчѣте . со ннѣ въ рѣ
 . въ наню нрѣен . поучто гнн днннн со бѣзоу
 . лннхъ те ннн глѣши . а рѣ в лѣта прн
 . нховѣ со рау ннннн . злѣхалннн прѣтѣрпн

ище въ снн . и ли сто пологнъ рьвъ панин . на
 чельмъ и кроузыи не оудръметъ се . и сто мей ста
 пологнъ и иамень край оугльни панин . и
 ие гла вни сеу въудын . на вшъ шелмгла самъ
 велнемъ а снамглнмн . нугради шеморе ва
 тды . реи шератаи се . иега възмоуцаше се и суръ
 валтре свое . и сходы пологн холме прѣли садъ
 ние . и мьглою жеповынхъ . и пологнхъ нмъ
 прѣдѣли . и обложъ затворн врати . и рѣхо
 теи моу до сего приидеши . и не прѣидеши .
 на вчекъ самомъ . не сирощетъ а створеи вь
 нын . и ли прчекъ створнхъ свѣтъ оутрнын .
 дма на ца те вѣтъ чныи свои . прнеть се ирло
 ма земли . и стрѣтн мечь ствнхъ оути моу оу
 нхъ . и ли сто прнелъ брегнн оу земли . створи
 тн вотно . и гль н вь пологн на земли . оу ие хъ
 а се оу мечь ствнхъ свѣтъ . и ли шьцоу гра
 дь нхъ сирощнхъ . прнделн на и стоиь морь
 сь нн . стопа мнн покезъ нѣходнль ии . оу врь
 зантъ ли тне страхъ врати не снаи . врати
 мнцн и снаи до вн внаѣ шете ноу таво шесе . на
 вычелнши ротамь нмъ нмъ . възвѣ стн мн
 оу ко колнса . и ли сто ие сть вь кои н земли . вь
 д вараи ть се свѣтъ . тжм мекон мѣ сто а шеве
 дешн мь вь прѣдѣльнхъ . и шелн ндъ вѣ сн сть
 зенхъ вѣсноу во тога се ии ра нль . чн сло мѣлѣ
 твонхъ много . прндетъ анъ шровнша нѣ та
 наи . шровнша ли грады на внаѣ шн . шеве
 антъ лн ты се вь багднноу врагомъ . вь браснн
 тоу оу . оу вѣща вь теи оу вѣ рѣ гн . вѣ дѣ ть оу
 в сауь сага мло мѣши . и не ндъ мѣ гаи еть мнѣ
 соме . и чтои сть таи и теке свѣтъ . шавѣтъ глѣ
 теке тайтн мѣ цоу нѣта . и сто мь възвѣ стн

талннхъ те не вѣхъ . величїа чюнага нхъ те
 не вѣдѣхъ . послушанїе не гн дай азъ гла . въ
 прошоу те ты мелн сѣвѣшан . слоухомъ оуха
 слышаахъ те . прѣтесн ннїа сѣсоломъ не вндѣте .
 прѣ . ꙗ . гла . ꙗ . нъ змнлме сѣврагъ монхъ бѣ . нѣсѣ
 вѣтащнхъ на ллѣ сѣмнлѣ . ꙗ . нъ збавнлме сѣтво
 рецннхъ кезаконннѣ . нѣсѣмъ оужа и срыва сѣсилѣ .
 сѣ прѣоубѣтвѣ н снма чтеннѣ . ꙗ .

Гла . да сѣтъ мнѣ зѣлн сѣма сѣзаннїа . нъ разоумѣю
 нѣгда поклїетъ мнѣ рецнн слово . нъ поломнлн оутро
 нн прѣломнлн оухомъ слышатн . нъ ма сѣзанннѣ гнѣ
 сѣврагѣнѣ талн оушн . нъ азъ не прѣотнвлю се нлѣ .
 ннѣ прѣтѣ нмѣ не гла . плещн мнѣ нѣ дахъ на
 рабнн . нлп нн талмѣ нѣ оудареннѣ . лнцѣ мѣ
 мѣ не гнѣ сѣвратнхъ . сѣстоудѣ ауплѣ ваннїа . нѣгѣ
 поплѣщн ннѣ мнѣ бы . сѣ гора не посралллю се на по
 лѣтнхъ блнцѣ мѣ гѣ гѣотвѣрдннїа мѣ нѣ . нъ ра
 зоумѣхъ гѣ аконѣ нлмѣ мѣ постыдѣтн се . нѣко прѣ
 блнннѣ сѣсправдїеннѣ . нѣто сѣ аллою сѣдетѣ да прѣ
 тнѣ оумнѣ сѣтѣ мѣ въ сѣоупѣ . нѣто сѣ оудн сѣмѣ
 поюда прѣ блнннѣтѣ сѣмнѣ . нѣгѣ помагаѣтѣ талн .
 нѣто мѣ сѣ злѣнтѣ сѣ вснїа сѣорнѣ сѣкетѣ шаютѣ .
 ннѣ сѣонѣ рѣвнѣ нѣ сѣтѣ вѣн . нѣто вѣ вѣ сѣ бѣннѣ сѣгѣ .
 да оу слышоутѣ гла сѣ о троїсѣ нѣго . хѣднценнѣ въ
 тлѣ мѣ вндѣтѣ сѣ вѣтѣ . ннѣдѣющн мѣ сѣ нѣгѣ .
 оутвѣрдннтѣ се . нѣ сѣ вѣ хѣвнѣ сѣгнѣ по мѣ сѣтѣ .
 нѣоу сѣрѣ плаѣтѣ сѣ пламѣнѣ . хѣонтѣ по сѣ вѣтѣ оу
 сѣгнѣ вѣашѣго . ннѣ ллѣ мѣ нѣго сѣ рѣтѣ гнѣ нѣ сѣтѣ
 мѣ не раднѣ бѣ снѣ вѣмѣ . нѣ сѣ рѣ бѣ оу сѣнетѣ .
 прѣ . гла . ꙗ . ꙗ . нѣ сѣ зѣлн сѣ сѣ брѣшѣ сѣ въ оупѣ
 на гѣ ннѣ хѣ нѣго . ꙗ . въ сѣ оу ю шѣтѣ шѣ сѣ нѣ зѣцн
 вѣ сѣ . сѣ тѣ ннѣ нѣ оу рѣ . ꙗ . ꙗ . гла . ꙗ .
Гла . нѣ чрѣ сѣ вѣ ннѣ сѣ оу пѣ вѣ сѣ плѣченнѣ разѣ расѣ .

законъ ступи^{со} на . сльце логунь свою свср^{со}
 нтъ . влси^{со} др^{со} расинмаема . др^{со} . пѣ . гл^{со} . ѿ .
Ря снейшоу^{со} тнсе хе^{со} ке погыке шкнда . н попра^{со}
 ки слав^{со} раини . н нд^{со} мльбончлб^{со} нм^{со} тв^{со} с^{со}
 самь сн^{со} нм^{со} гн^{со} слава тек^{со} ж^{со} . пр^{со} . гла . ѿ .
Гн^{со} въ поможалою в^{со} нлн^{со} гн^{со} на поможалою по
 тн^{со} нсе . х^{со} . х^{со} . апосты д^{со} ет^{со} се н по срам^{со} ет^{со} се в^{со}
 коуп^{со} ж^{со} . ншоу^{со} щен^{со} дшоу^{со} мою в^{со} коуп^{со} ж^{со} по гоу^{со} н
 тн^{со} н^{со} чет^{со} нн^{со} . ш^{со} пр^{со} роч^{со} ества захарина . т^{со} . ѿ .
Тв^{со} осл^{со} глет^{со} г^{со} прн^{со} млоу^{со} тау^{со} злом^{со} лод^{со} бр^{со} нн^{со} . н
 ш^{со} ыргоу^{со} разо^{со} рнтн^{со} зл^{со} вѣ^{со} ть м^{со} лон^{со} . н м^{со} завѣ^{со} щ^{со} х^{со}
 н^{со} в^{со} км^{со} ль д^{со} е м^{со} з^{со} ем^{со} ль н^{со} н^{со} м^{со} . н разоу^{со} лѣ^{со} т^{со} т^{со}
 х^{со} а н^{со} н^{со} н^{со} . ш^{со} в^{со} щ^{со} е х^{со} раин^{со} л^{со} н^{со} . за н^{со} е слово г^{со} н^{со}
 н^{со} е^{со} т^{со} в^{со} ре^{со} соу^{со} е^{со} нн^{со} м^{со} а^{со} щ^{со} е до б^{со} рн^{со} е^{со} т^{со} в^{со} пр^{со} ж^{со} в^{со} ам^{со}
 л^{со} ад^{со} н^{со} те м^{со} л^{со} з^{со} доу^{со} мою н лн^{со} ш^{со} ре^{со} ц^{со} б^{со} т^{со} е^{со} ст^{со} е . н по ст^{со} в^{со}
 в^{со} н^{со} ш^{со} е м^{со} л^{со} з^{со} доу^{со} мою . ѿ . с^{со} реб^{со} р^{со} нн^{со} с^{со} . н ре^{со} ц^{со} б^{со}
 н^{со} к^{со} н^{со} ж^{со} в^{со} ало^{со} н^{со} х^{со} в^{со} г^{со} ра^{со} нн^{со} а^{со} н^{со} не м^{со} о^{со} т^{со} р^{со} н^{со} . а^{со} щ^{со} е
 в^{со} ы^{со} роу^{со} ш^{со} е н^{со} по коуд^{со} ет^{со} . г^{со} а^{со} ко м^{со} е н^{со} шоу^{со} ш^{со} е м^{со} л^{со} б^{со} ы^{со}
 з^{со} ам^{со} ю . н прн^{со} н^{со} х^{со} . ѿ . с^{со} реб^{со} р^{со} нн^{со} с^{со} . н по л^{со} о^{со} н^{со} х^{со}
 н^{со} в^{со} х^{со} раин^{со} г^{со} н^{со} в^{со} г^{со} ра^{со} нн^{со} а^{со} . н ко м^{со} е ка^{со} з^{со} ал^{со} л^{со} н^{со} ж^{со} т^{со}
п р^{со} . гла . ѿ . т^{со} ы^{со} г^{со} н^{со} с^{со} х^{со} раин^{со} ш^{со} н^{со} мен^{со} с^{со} к^{со} л^{со} ю д^{со} ш^{со}
 м^{со} е ш^{со} ро д^{со} а^{со} с^{со} е го в^{со} а^{со} в^{со} с^{со} ы^{со} . х^{со} . с^{со} л^{со} н^{со} м^{со} е г^{со} н^{со} а^{со} ко шоу^{со}
 д^{со} ж^{со} пр^{со} ж^{со} до х^{со} н^{со} а^{со} г^{со} н^{со} оу^{со} ма л^{со} н^{со} ш^{со} е . н н^{со} т^{со} н^{со} н^{со} со г^{со} м^{со} о^{со} в^{со} н^{со}
в л^{со} н^{со} е . ѿ . пр^{со} . ѿ . н^{со} в^{со} н^{со} м^{со} л^{со} в^{со} а^{со} т^{со} ы^{со} ш^{со} в^{со} о^{со} н^{со} х^{со} . х^{со} . в^{со} ы^{со} ро d^{со}
г л^{со} . ш^{со} н^{со} х^{со} о d^{со} . ч^{со} т^{со} е н^{со} н^{со} . ѿ .
Г л^{со} а^{со} г^{со} н^{со} м^{со} л^{со} н^{со} е ш^{со} в^{со} н^{со} л^{со} ц^{со} е м^{со} л^{со} а^{со} ц^{со} оу^{со} . г^{со} а^{со} ко с^{со} то
 в^{со} з^{со} г^{со} а^{со} е т^{со} ы^{со} б^{со} е н^{со} м^{со} оу^{со} др^{со} оу^{со} гоу^{со} . н по с^{со} л^{со} ам^{со} н^{со} б^{со} ы^{со} ш^{со}
 ц^{со} в^{со} та^{со} моу^{со} . с^{со} лоу^{со} га м^{со} е н^{со} с^{со} н^{со} м^{со} а^{со} в^{со} г^{со} н^{со} н^{со} . ю м^{со}
 н^{со} н^{со} е н^{со} е х^{со} о^{со} т^{со} а^{со} ш^{со} е ш^{со} н^{со} ы^{со} н^{со} н^{со} . н ре^{со} м^{со} о^{со} н^{со} е н^{со} г^{со} оу^{со}
 е т^{со} ы^{со} n^{со} м^{со} л^{со} ж^{со} н^{со} ш^{со} n^{со} в^{со} з^{со} в^{со} е н^{со} л^{со} ад^{со} н^{со} н^{со} . т^{со} ы^{со} л^{со} e
 г^{со} н^{со} m^{со} l^{со} n^{со} ж^{со} n^{со} g^{со} o^{со} m^{со} e т^{со} ы^{со} n^{со} e л^{со} e ш^{со} n^{со} s^{со} k^{со} n^{со} o^{со} . т^{со} ы^{со} l^{со} e m^{со} l^{со} n^{со} j^{со}
 r^{со} e t^{со} e m^{со} t^{со} e n^{со} a^{со} x^{со} e v^{со} e b^{со} x^{со} . н к^{со} л^{со} g^{со} o^{со} t^{со} a^{со} n^{со} m^{со} a^{со} n^{со} s^{со} o^{со} m^{со} e
 n^{со} e . н ре^{со} m^{со} o^{со} n^{со} e n^{со} a^{со} щ^{со} e o^{со} u^{со} k^{со} o^{со} s^{со} e b^{со} e r^{со} j^{со} t^{со} a^{со} x^{со} . n^{со} a^{со} r^{со} e n^{со} e

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- АЛЕКСЕЕВ, А. А. *Текстология славянской Библии*. С.-Петербург: Российская академия наук, Институт русской литературы (Пушкинский дом), Славянский библейский фонд, 1999.
- БОГДАНОВИЋ, ДИМИТРИЈЕ. *Кай̀ало̅ љирилских рукојиса манасѿира Хиландара*. Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије, 1978.
- БОГДАНОВИЋ, ДИМИТРИЈЕ. *Истѿорија срѿске књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1980.
- БОГДАНОВИЋ, ДИМИТРИЈЕ. *Инвенѿар љирилских рукојиса у Јуѿославији (XI–XVII века)*. Београд: Српска академија наука и уметности, 1982.
- БОГДАНОВИЋ, ДИМИТРИЈЕ. Развој љирилског писма у Србији до XV века. *Стѿудије из срѿске средњовековне књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1997, 128–164.
- БОГДАНОВИЋ, ДИМИТРИЈЕ, ЉУБИЦА ШТАВЉАНИН-ЂОРЂЕВИЋ, БИЉАНА ЈОВАНОВИЋ-СТИПЧЕВИЋ, ЉУПКА ВАСИЉЕВ, ЛУЦИЈА ЦЕРНИЋ, МИРОСЛАВА ГРОЗДАНОВИЋ-ПАЛИЋ. *Ојис љирилских рукојисних књиѿа манасѿира Високи Дечани*, књ. 1. Београд: Народна библиотека Србије, 2011.
- БРАНДТЪ, РОМАНЪ. Григоровичевъ паримейникъ. Въ сличеніи съ другими паримейниками, вып. I. *Чтенія въ Императорскомъ Обществеѿ Исторіи и Древностей Россійскихъ*, кн. 1 (Москва 1894): IV + 90; вып. II. *Чтенія*, кн. 3 (1894): II + 91–178; вып. III. *Чтенія*, кн. 2 (1900): 179–290; Григоровичевъ паримейникъ. Съ дополненіями и разнотченъями изъ Лобковского и другихъ паримейниковъ, вып. III. *Чтенія*, кн. 2 (1901): II + 291–308.
- ГРИГОРОВИЧЪ, ВИКТОРЪ. *Статѿи, касающіяся древняго славянскаго языка*. Казань, 1852.
- ЕВСЪЕВЪ, И. О церковно-славянскомъ переводе Ветхаго Завѿта. *Христіанское чтение* 6 (СПб. 1897): 893–914.
- ЕП: *Енциклопедија ѿ православља*, I–III. Београд: Савремена администрација, 2002.
- ЈОВАНОВИЋ, БИЉАНА. Значај српских паримейника за текстолошко разврставање словенских преписа и реконструкцију првобитног љирило-методског оригинала. *Зборник истѿорије књижевности*. Одељење језика и књижевности, књ. 10. Стара српска књижевност. Београд: Српска академија наука и уметности, 1976, 1–20.
- ЈОВАНОВИЋ-СТИПЧЕВИЋ, БИЉАНА. Структура, историчност и поетика грчко-словенског паримейника. Преднацрт. *Кирило-методиевскиот (старословенскиот) период и кирило-методиевската традиција во Македонија*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1988, 57–70.
- ЈОВАНОВИЋ-СТИПЧЕВИЋ, БИЉАНА. О припреми издања српских паримейника. Проучавање средњовековних јужнословенских рукописа. Београд: Српска академија наука и уметности, 1995, 147–157.
- ЈОВАНОВИЋ-СТИПЧЕВИЋ, БИЉАНА. *Беоѿрадски ѿримейник. Почетѿак XIII века. Тексѿи са криѿичким аѿараѿом*. Београд: Народна библиотека Србије, 2005.

- Јовановић, Гордана, Виктор Савић. Досадашња пракса у издавању средњовековних српских ћириличких правних споменика (како побољшати садашње поступке). *Средњовековно право Срба у огледалу историјских извора*. Београд: САНУ, 2009, 87–114.
- Князевская, О. А., Л. А. Коробенко. Древнейшая славянская рукопись Паремийника (РГАДА, ф. 381, № 50). *Хризограф. Сборник статей к юбилею Г. З. Быковой*. Москва, 2003, 33–43.
- Мирковић, Лазар. *Православна литурџика или наука о богослужењу Православне источне цркве*. Први, општи део. Београд, 1965² [преснимљено прво издање: Сремски Карловци 1918].
- Мошин, Владимир. Рукописи Пећке патријаршије. *Сѣарине Косова и Мејохије*, IV–V (1968–1971): 5–136.
- Мошин, В. А. Южнославянские рукописи в архиве Ленинградского Отделения Института истории СССР Академии наук СССР. *Археографический ежегодник за 1973 год* (Москва 1974): 200–205.
- Пичхадзе, Анна А. Типология паримейных чтений книги Исход. *Сѣаробѣлѣгари-сѣика* X/1 (1986): 20–34.
- Пичхадзе, А. А. Книга «Исход» в древнеславянском Паримейнике. Ученые записки Рос. правосл. университета ап. Иоанна Богослова. Вып. 4. Москва, 1998, 5–60.
- Рибарова, Зденка, Зое Хауптова. *Гриџоровичев ѣаримејник*. I. Текст со критички апарат. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1998.
- Славева, Татјана. Библијски преводи. *История на бѣлгарската средновековна литература* (съставител А. Милтенова), София: Изток-Запад, 2009, 93–103 (2.3.1).
- СКСРРК XI–XIII вв.: *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг хранящихся в СССР (XI–XIII вв.)*. Москва: Академия наук СССР – Отделение истории, Археографическая комиссия, 1984.
- СКСРРК XIV в.: *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии (XIV век)*, вып. 1. Москва: Российская академия наук – Институт славяноведения, Археографическая комиссия, 2002.
- Стипчевић, Биљана. О српским паримејницима. *Кирил Солунски. Симпозиум 1100-годишнина од смртта на Кирил Солунски*. Кн. 2. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1970, 347–387.
- Стојановић, Љуб. *Каталог Народне библиотеке у Београду*, IV. Рукописи и старе штампане књиге. У Београду, 1903.
- Штавланин-Ђорђевић, Љубица, Мирослава Гроздановић-Палић, Луција Цернић. *Ојис ћириличких рукојиса Народне библиотеке Србије*. Књ. 1. Београд: Народна библиотека Србије, 1986.

*

ЇЕРМАК, Vaclav. Zu der neueren Erforschung der Übersetzungen des slavischen Parömiensbuchs. *Byzantinoslavica* LXVI (2008): 333–347.

MIKLOSICH, Fr. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, emendatum auctum. Vindobonae, 1862–1865.

ODB: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I–III. Prepared at Dumbarton Oaks. New York – Oxford: Oxford University Press, 1991.

SJS: *Slovník jazyka staroslověnského*, 1–52. Praha: Akademie věd České Republiky, Slovanský ústav, 1958–1997.

Viktor D. Savić

A FRAGMENT OF THE SERBIAN PROPHETOLOGION FROM MOSCOW TEXTOLOGICAL ANALYSIS AND EDITION

Summary

The paper deals with an extract from the Serbian Prophetologion held by the State Historical Museum in Moscow (GIM, Collection of P. I. Shchukin, No. 31) which, in the author's opinion, dates from the second decade of the 14th century (in the literature, it has been broadly dated into the 13th century). Accordingly, this manuscript is contemporary to the prophetologia of Dečani and Crkolez. Having in mind that no more than eight Serbian prophetologia, either complete or in fragments, have been preserved, and that all of them date from the 13th–14th centuries, this written monument is important for the history of Serbian literacy. The fragment was first subject to codicological and palaeographic analysis; its structure was analyzed in detail; finally, a textological comparison with other Serbian and major Slavic prophetologia was performed. The comprehensive textological analysis has revealed the place of the Moscow Prophetologion among other relevant sources which contain the section preserved in this book (the paroimia between the Holy and Great Wednesday and the Holy and Great Friday – from Exodus 2:14–22, through the readings from the Book of Job, Prophecy of Jeremiah, Prophecy of Isaiah, Prophecy of Zechariah, to Exodus 33:11–13). Unfortunately, the prophetologia of Belgrade and Crkolez are not among them. The paper highlights the similarities between this source and the Serbian Prophetologion from Saint-Petersburg, as well as its analogies with the Lobkov Prophetologion, which are not unexpected for a prophetologion of a Serbian origin. The overall similarity of the Moscow, Lobkov and Zachariniski prophetologia and, to a lesser degree, the correspondence between the Moscow and Zachariniski prophetologia, as well as the fact that they directly draw on the Grigorovich Prophetologion, have also been mentioned. All these things show that the relations among the manuscript groups that have already been identified cannot be reduced to a simple pattern. The study further presents the integral text and the photos of all of the eighth pages of the manuscript. We have also used this opportunity to give an outline of other Serbian prophetologia through a textological analysis. Among other things, it is noteworthy that the Moscow and Dečani prophetologia, each in its specific way, abound in innovative elements, compared to typical representatives of their manuscript groups. This indicates

the dispersion of a manuscript tradition. If the numerous lost links were preserved, we would have a continuous series of manuscripts which would certainly engender a somewhat different idea of this type of books. The study is concluded by an illustration of the situation in all of the analyzed examples based on a selected specimen – a reading from the Old Testament (Exodus 2:14–22): the versions of this reading are parallelly given in several columns to form an overview.

Институт за српски језик САНУ
Старословенистички одсек
Кнез Михаилова 36, 11000 Београд, Србија
viktor.savic@isj.sanu.ac.rs